

Два Ангели з Берестечка

Промова генерального директора Львівської національної галереї мистецтв Тараса Возняка в Академії Карра (Бергамо, Італія) на відкритті виставки робіт львівського майстра XVIII ст. Франциска Олендського

Шановні Пані і Панове!
Відкриваючи художні виставки, прийнято розказати в кількох словах про предмет виставки (а в даному випадку про наших двох скромних і, як бачите, понівечених Ангелів львівського різьбяря XVIII сторіччя з містечка Берестечко в Україні Франциска Олендського) і потім дякувати організаторам виставки. Тож дякую. Однак було б неправильно не сказати тут про те, що коїться в моїй країні.

За дев'ять років війни Російської Федерації проти України було безневинно вбито близько 200 тисяч моїх співгромадян — вбито не на території Росії, а у нас вдома.

Окупанти знищили в Україні 22 музеї та галереї, 9 театрів та філармоній — в тому числі театр у Маріуполі з сотнями людей, які ховалися від їхніх бомб у підвалах театру, зруйновано 155 бібліотек.

Музеї росіяни або вивозять повністю, як це сталося в Херсоні, або ж спалюють ракетним ударом, як це сталося з Музеєм українського філософа Григорія Сковороди. І нічим ця політика щодо культури не відрізняється від грабунків “великого колекціонера” Германа Геринга чи решти нацистів. Ми це вже проходили — наша Львівська національна галерея мистецтв теж була пограбована нацистами. Наші роботи Альбрехта Дюрера потрапили до колекції Адольфа Гітлера.

Росіяни свідомо нищать історичну пам'ять та національну ідентичність українців. Тобто однією з головних цілей окупантів є не так міста, які вони зрівнюють з землею, як свого часу Герніку, Дрезден чи Алеппо, як українська культура — те, що робить нас самими собою, те, що робить нас українцями.

Ви бачите цих двох понівечених Ангелів. Їх понівечили не сьогодні. Ще в 1950-х

роках окупаційна російсько-більшовицька влада викинула їх разом із рештою величній обставі з храму в Берестечку під дощ та сніг, палила цими шедеврами пічки — бо це ж просто дерево. Дивом уціліло кілька фігур високого бароко.

І ці Ангели не лише свідчать про те, що нищення культури ордами чужинців зі Сходу розпочалося не сьогодні. І навіть не сто чи двісті років тому, а тоді, коли ростово-суздальський князь Юрій Долгорукий 1151 року спалив нашу столицю Київ. Але вже тоді пришельці з лісів, де 1147 р. загнували Москву, палили храми та книги.

Та ці два Ангели свідчать і про інше — про те, що ми, українці, все-таки інакші. Що спільного у цих двох Ангелів із тим, що зазвичай відноситься до російської культури? А зовсім нічого. І саме тому вони мали бути знищеними, щоб не свідчили про нашу ідентичність. Однак вони пережили більшовицьке лихоліття, як пережили наші родини і ми самі — хоча нам прийшлося мільйонами перейти через російські концтабори та заслання. І моя родина перейшла через десятиріччя

сталінських концтаборів та заслань.

Я довго думав: звідки в XXI столітті у тих людей, що прийшли зі Сходу, така лють? І для себе зрозумів — вони не перейшли цілий каскад історичних епох. У Московії не було Ренесансу, а, отже, і гуманізму нових часів, який зародився тут, в Італії. А в Україні Ренесанс був. Мое місто Львів і є породженням вашого і нашого Ренесансу. У Росії насправді не було бароко і епохи просвітництва отців єзуїтів. А в Україні і бароко, і просвітництво нових часів було. Наша новітня ідентичність сформувалася в ту епоху. Ми горді з так званого козацького бароко, яке стало маркером України.

Тому ми забираємо своїх полеглих воїнів з поля бою за всяку ціну. Ми цінуємо людське життя. Ми ставимося до людей як до людей. Натомість наші вороги сьогодні рясно вселяють нашу землю своїми полеглими і зовсім про них не піклуються. Для них люди так і не стали людьми. Вибачте за жорсткість слів, які я не міг не сказати, тому що ми боремося і будемо боротися, як казав Сер Уїнстон Черчилль: “...ми не здамося і не програємо. Ми підемо до кінця, ... ми будемо боротися на морях і океанах, ми будемо битися зі зростаючою впевненістю і зростаючою силою в повітрі, ми будемо захищати наш острів, якою б не була ціна, ми будемо битися на узбережжях, ми будемо битися в портах, на суші, ми будемо битися в полях і на вулицях, ми будемо битися на пагорбах”.

Хоча знаємо, що щодня на фронті гине кілька сот, а бувало, що й тисяч, наших найкращих чоловіків і жінок і російська машина смерті не зупиняється. Однак країна за їхніми спинами живе. Я знаю, що ми переможемо. Ми вже перемогли, хоч нас ще очікують незліченні жертви — і ми до них готові. Ми переможемо, тому що з нами не лише наш дух, наш із вами гуманізм, але і ці два Ангели з Берестечка.

Вибачте за мою емоційність і щирість. Напевно, так не прийнято на світських заходах.

Ще раз дякую за вашу відкритість до України і ваші великі серця!

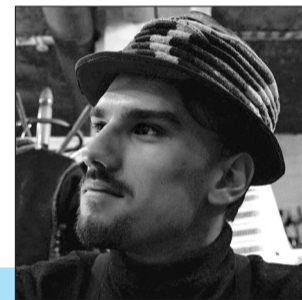
Тарас ВОЗНЯК
Бергамо. 14 квітня 2023 р.

ЮРІЙ ЩЕРБАК

3

БОГДАН ГАСЮК

8–9

ОЛЯНА
ЧЕРЕДНИЧЕНКО

14

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик “Слово Протівими” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою Інформаційного листа № 1 (вкладка № 1) додатку до “Каталогу видань України “Преса поштою” на 2023 рік (I півріччя)” з доставкою:

1 міс. — 28,39 грн.

3 міс. — 80,17 грн.

6 міс. — 154,34 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах “Укрпошти” <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП “Преса” <http://presa.ua/>

Віктор СКОРИК,
оглядач “СП”

Минув ще один тиждень війни. А Бахмут стоїть, лінія фронту не зрушила в той чи інший бік на всій своїй довжині у 1300 км.

Тобто Збройні Сили України вправно виконують свою роботу! Наші війська роблять те, що зараз необхідно, доцільно і можливо: поки ресурси для контрнаступу не досягли оптимальних розмірів, поки від наших партнерів не надійшли в повній мірі боєприпаси та важка техніка, поки весна не увійшла в період твердого ґрунту, доти міцно боронити лінію фронту, завдаючи максимального ураження ворогу, виснажуючи його сили.

Плоди й докази ефективності такої тактики попереду — тоді, коли настане слушний час, коли все буде готове для успіху нашого наступу.

Звісно, наше суспільство, виснажене війною, зимою, коли ворог намагався задушити Україну тотальним військовим і енергетичним терором, втомилось чекати на успішні наступи ЗСУ, яких не було за останні 5 місяців; але на війні як на війні. Тому треба мати витримку і зберігати холодний розум, щоб гаряче серце визвольного запалу не вигоріло, а ритмічно працювало задля здоров'я суспільного організму, що і є запорукою успішної боротьби за своє життя, нашої перемоги над лютим ворогом.

Ми вистояли зиму, і нас не зламали. Зараз сіємо наш майбутній врожай перемог. Тож дочекаємось і жнив. Кожній порі свій час. Агрономія і **військовономія** мають схожі закони: все треба робити у відповідний час, коли є найсприятливіші умови для посіву, догляду за майбутнім врожаєм і добрих жнив.

ЗСУ успішно застосовують **стратегію економії сил** — і живої сили, і озброєння та боєприпасів. На всіх ділянках фронту — від Херсонщини до Харківщини. Особливою точкою в цій стратегії є Бахмутська битва. Я ще в січні звертав увагу на те, що наше військо змінює стратегію і тактику боїв у Бахмуті: головним завданням стали не утримання тих чи інших кварталів і вулиць міста, а, **згідно зі стратегією економії сил, зв'язувати максимальну кількість ворожих сил мінімальною кількістю своїх, завдаючи величезних втрат ворожій живій силі та техніці.** Це абсолютно правильна стратегія саме зараз.

Тоді ж, у січні, я наголошував, що це дає, зокрема, можливість скоротити чисельність наших військ (живої сили і техніки) у місті **поступово**, з великими втратами для ворога; відступати, тим

Обережність у сміливості, зваженість у креативі

самим зменшуючи територію оборони, а отже, створюючи умови для високої щільності вогню по ворогу в умовах браку боєприпасів. Таким чином, економити свої сили, техніку, частково, поступово і сплановано виводячи її за місто. Крім того, важкі бої за центральну частину міста велись в умовах все більшого підйому рельєфу місцевості, що надає перевагу тим, хто веде оборону, тобто нашим військам, і спричиняє додаткові втрати ворога. Але і це ще не все, бо пройшовши (за довгий час і з колосальними втратами) центр міста, ворог вийшов на рубіж залізниці, за якою рельєф вже не поступово, а різко йде вгору, і це головна та оптимальна лінія оборони — вся окупована частина як на долоні і ворогу потрібні ще більші надзусилля і власні великі втрати для продовження наступу. Ось це і є стратегія економії сил, яка з розумом прив'язана до рельєфу та умов цього міста.

А ще в січні я звертав увагу на кричущу необхідність ротації наших досвідчених, майстерних, але вкрай виснажених воїнів у тривалій Бахмутській битві. Так, ті, хто приходить на ротацію, можуть бути не такими досвідченими, але виснажені війська — це гірше, ніж менш досвідчені, але свіжі військові підрозділи.

Чи дослухались командувачі моїх порад, чи самі відчули необхідність цього — неважливо, важливо те, що саме це вони почали робити наступного місяця, в лютому. У соціальних мережах численні самодіяльні і несамодіяльні аналітики чомусь цього не помітили, тому чомусь досі вважають, що наших військ там сила-силенна, а наші хлопці виснажені і беззмінно, місяцями, воюють там і досі. Це зовсім не так. Чисельність наших військ у місті значно скоротилась, натомість резерви живої сили регулярно приходять у місто, причому перебуваючи там недовго — від двох до семи днів. В умовах надважких, інтенсивних боїв і в умовах весняної погоди з окопами в багнюці саме така ротація є правильним і оптимальним рішенням.

Понад те, наше командування останнім часом застосовує в місті ще й тактику заманювання. Перед відходом наших підрозділів з великих та високих будівель вони мінуються, а коли ворожі підрозділи у великій кількості заходять у ці будівлі, їх підривають. Мабуть, ви бачили відео таких величезних вибухів у Бахмуті. Ба більше, якщо ворог не заходить у ці будівлі великим числом, то наші воїни контраакою знову її захоплюють і дошкуляють звідти ворогу, змушуючи його таким чином, рано чи пізно, атакувати і вже значним числом там же таборитися — і тоді спланований вибух і десятки, сотні нових “200-х” — новопреставлених хористів Кобзона. Так, ми жертвуємо своїми будівлями. Так, це ласа картинка для ординських пропагандистів, які верещать про “варварів-українців, що нищать місто”.

Але це ті комунальні жертви, які різко зменшують чисельність живих ординських вояків, що прийшли чинити геноцид на нашій землі.

Таким чином, у Бахмуті за **мінімальною кількістю** наших військ, техніки та боєприпасів завдаються **максимальні втрати ворогу**. Все свідчить про те, що це не просто місто-фортеця, **БАХМУТ — це велика ПАСТКА для ворога**. Пастка, якої вони не можуть уникнути, навіть якщо зрозуміли, що це пастка. Бо треба виконувати наказ фюрера вийти бодай на межі адміністративних кордонів Донецької та Луганської областей. А ще й насувається день победобесія — “9 мая”, коли їм треба верещати про “победи”, а їх катма. Тут ще й час весняного ґрунту спливає, настає час атаки українських військ. Такий собі цугцванг для противника — ситуація, коли будь-який хід призводить до ще більшого погіршення його становища.

Така розумна і майстерна тактика безпосередньо змінює результат партії з перемоги на поразку (теорія ігор знає про це). Тобто ворог прийшов сюди за легкою перемогою (з парадними мундирами у своїх валізах), натомість неухильно і невідворотно прямує до поразки.

Подібна ж стратегія й тактика, тією чи іншою мірою, застосовується нашим командуванням на всіх ділянках та напрямках фронтів, насамперед, — в Авдіївці та Мар'їнці.

Все це свідчить про те, що Генеральний штаб ЗСУ чітко усвідомив: без масових втрат ординських військ перемоги не здобути і колосальні втрати примусять Кремль і все ординське населення імперії відмовитись від своїх планів. Саме для цього була знайдена правильна стратегія, яка ефективна саме зараз, у цих обставинах і умовах часу.

У підсумку маємо: збройні сили орди, які не так регулярно змінюють свої частини (як це гнучко роблять ЗСУ), а тому постійно змушені битися своїм виснаженим і зношеним складом у боях із більш свіжими підрозділами з ротації ЗСУ. Тим часом, коли ворог виснажується фізично і морально, несе значні і болючі втрати, основні сили ЗСУ навіть не беруть участь в бойових діях: вони в тилу перебудовуються, навчаються, відпочивають, знаходяться в резерві задля маневру, застосування у потрібному місці й у слушний час.

Так, уже 4-5 місяців немає широких і глибоких визвольних наступів нашого війська. Так, це болить українському суспільству. Тож поговоримо про це, коли та як воно буде.

Отже, по порядку. Чи можливий наступ ЗСУ у Бахмуті? Так, можливий.

Але якщо це й так, то не обов'язково він буде саме тут. Такі умови наступу — не гласні і не помітні — успішні, якщо готуються з розумом і з усіма правилами секретності. І це добре, що такі

напрямки визвольного ходу множинні і тому передбачити їх неможливо. Так краще саме для такого наступу. Той, хто про це пише, — або невіглас, або порожній безвідповідальний хайпер, або ж просто дурень, а як правило — усе разом. Є ще опція гри в дезінформацію, аби заплутати противника. Сумнівна, як на мене, така гра, але й вона є. Я можу прогнозувати напрямки наступу — основні й допоміжні, але не робитиму цього, бо чому маю допомагати ворогу? Крім того, я вірю у майстерність і колективний розум командування ЗСУ, їхню здатність розробляти ефективні плани, що вони вже доводили не раз у ході цієї фази війни.

Щодо термінів, то очікувати широких, проривних визвольних операцій нашим військом до початку літа не варто. Так, зараз у ЗСУ достатня кількість військ. У ЗСУ кількості військовиків у ході цього масштабної фази війни завжди не бракувало. До речі, про це в листопаді відверто і прямо казав Головнокомандувач Валерій Залужний. А чого бракувало — так це навченості військ, важкої техніки і боєприпасів.

Хід військових дій показав, що структура основних діючих військових одиниць з часом потребує змін.

До осені в ЗСУ основними діючими особами (юнітами) були бригади, які, згідно з практикою ведення боїв, почали підсилювати додатковими одним-двома стрілецькими батальйонами, що було ефективною відповіддю на тактику дій БТГр (батальйонних тактичних груп) окупантів.

Восени, після низки відчутних поразок, ворог відмовився від дії силами БТГр і перейшов до своєї класичної форми дивізій та армій. Нашою відповіддю, гнучкою і креативною, на таку зміну ворожих основних діючих формувань противника, стало створення “урізаних” бригад, менших за величиною, умовно кажучи, які за фактом є підсилені полками, у складі трьох-чотирьох батальйонів, роти танків та вагомої, але невеликої артилерійської групи. Таке переформування почалось у січні і, звісно, це є і наслідком досягнутої більшої злагодженості і комплексності дій наших формувань.

Чому саме така структура? Вона дає більшу маневреність і універсальність у бойових діях проти дивізій та армій противника, який діє менш маневреними формуваннями і згідно зі своїми кондовими регламентами — сувро у вертикальному впорядкуванні, без ініціативи горизонтального строю військ.

Це ще одне ноу-хау командування ЗСУ, яке особисто мені дуже до вподоби, на мою думку, така новинка має гарні перспективи у веденні подальших боїв. Крім того, така структура є наближенням до структур НАТО, тобто необхідністю для інтеграції з ним (з урахуванням того, що нам надалі все більше доведеться воювати зброєю саме НАТО).

Ще один вагомий чинник, який значуще визначає терміни початку визвольного наступу, — це погода, а цього року весняні ґрунти можуть підсохнути до кондиції, яка уможливить наступ, лише десь у середині травня. Погано це для нас чи добре, саме така волога і затяжна весна? Маю сміливість стверджувати, що добре! Тому що головний чинник початку успішного наступу — це повноформатне постачання зброї і боєприпасів від наших партнерів, згідно планів, накреслених під час зимових Рамштайнів, і навчання наших воїнів користування цією зброєю.

Назву реальні терміни, а не ті, що хочеться: зброя і боєприпаси та навчені воїни у більш-менш оптимальному об'ємі надійдуть не раніше кінця травня-червня. Тож наша земля, наші розкислі у паводках та дощах чорноземи, наша погода допомагають унеможливити наступальні операції ворога до того часу, коли ми будемо готові піти у свій наступ. На своїй землі нам все допомагає — і стіни (на жаль, зруйнованих міст і сіл), і місцеві, що інформують про дислокації окупантів, і наша погода, і сама наша годувальнича родюча земля, яка не хоче того, щоб ворог гвалтував її своїм ординським чоботом.

Але у термін кінець травня-червень навряд чи зможуть бути забезпечені великі, проривні наступи. Бо головна проблема — брак боєприпасів. Подолати цю проблему швидко, а тим більше нахрапом, неможливо. Для цього потрібний час, не менше 6 місяців, щоб досягти виробництва боєприпасів в такій кількості, яка зможе забезпечити широкий, глибокий визвольний хід нашого війська. Постачання в часі йтиме по зростаючій, тобто це станеться не раніше осені. Треба дивитися правді в очі.

Це не означає, що жодні прориви до того часу неможливі, бо майстерність і креативність командування та всіх наших воїнів вже не раз робили те, що здавалось зовсім неможливим. Але варто й зважати на те, що ворог, хай і важко, але теж вчиться, і ті операції, що стали можливими для нас у минулому, зараз будуть значно важче здійсненіми. Потрібні обережність у сміливості, зваженість у креативі та багато напруженої роботи всіх тилів, всього суспільства, а також наших партнерів.

У цьому річницю, мені здається, що варто б нашим можновладцям відійти від критики західних партнерів, які “зволікають” з наданням нам допомоги. І не апелювати до того, що кожний день зволікання з постачанням — це додаткові смерті наших воїнів. Бо три роки зволікання і навіть зупинки програм озброєння — це саме те, чим займалась чинна влада до початку війни. Тож про зволікання та жертви краще помовчати — і це як мінімум.

Зараз треба не шукати, кому каналізувати свою вину, а знаходити неординарні, креативні рішення проблем. Ось, наприклад: зараз на українській території ризиковано і небезпечно розгорнути воєнне виробництво, але розгорнути таке виробництво на території суміжних з нами держав, на мою думку, цілком можливо. Кошти для цього, я впевнений в

тому, знайдуться у наших партнерів, щоб збудувати воєнні заводи під ключ, в найстиліші терміни. Потім ці заводи, коли це стане можливим, можна буде перевезти до України. Більш того, існуючі воєнні заводи на Заході не працюють цілодобово, у три зміни, а нам це кричуще потрібно. Але ж на Заході зараз перебувають мільйони наших людей – громадян українців, що виїхали з України у цей час. І це, як правило, достатньо кваліфікована робоча сила, до речі, ще й інколи дуже творча. Вони змогли б забезпечити цілодобову роботу воєнних підприємств, збудованих для потреб України, а також вже існуючих заводів наших партнерів. До речі, до цього можна й залучити тих робітників воєнних заводів, які, із зрозумілих причин, залишилися без своєї фахової роботи на території України – відправити їх на ці заводи на Заході.

Той, хто хоче знайти вихід, – знайде. Аби справді хотів, аби був компетентним і ширим, творчим та мудрим, наполегливим у добрих справах і не риторично любив Україну, а всім серцем, всією душею.

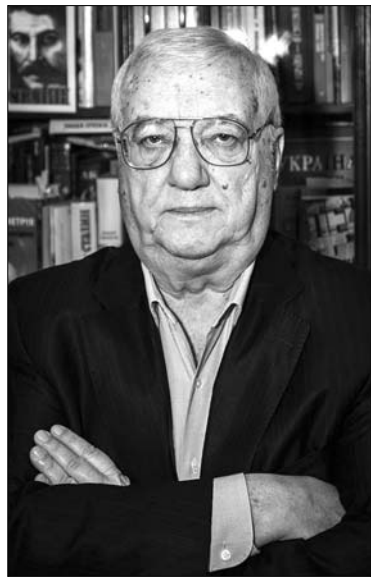
І наостанок кілька речень щодо галасу про “витоки з Пентагона”. Я конспірологією не займаюся, тому не маю ані наміру, ані бажання детально це “аналізувати”. Такі “витоки” завжди є чіскою грою, суть якої, як правило, дізнаються після війни переможці, та й то не завжди і часто-густо не одразу. Тому “аналізувати” зараз це є марноту.

Єдине, що маю сказати: ті “ультра”-секрети, на мій погляд, мають вигляд широкоформатного дайджесту з різних джерел – висловлювань політиків, множини аналітиків та експертів, журналістів, мережевого калейдоскопу дописів і коментарів тощо. Тобто в більшості ці “секрети” є у вільному доступі в глобальному інформаційному просторі. От хіба це дивина, що США спостерігають за можновладцями в Україні, Ізраїлі та Південній Кореї? Бо саме ці держави є тими, куди найбільше вкладають своїх зусиль і коштів США. І до урядів цих держав, справді, м’яко кажучи, є багато претензій та сумнівів, і не тільки в уряді США, а й у суспільствах України, Ізраїлю, Кореї і США.

Не викликає подиву, принаймні у мене, і той низький рівень інформованості щодо українських справ і суті серед істеблішменту США та й на Заході загалом, не кажучи вже про пересічних громадян. За цей час я начитався стільки недолугих тамтешніх аналітичних статей та наслуховався стільки ж недолугих висловлювань західних політиків про Україну, що ці “секрети” мене аж ніяк не цікавлять і не дивують. Необізнаність щодо України справді іноді шокує. Хоча, звісно, протягом минулого року така необізнаність почала зменшуватись і з’явилось деяке розуміння.

Але нам своє робити! Йти до перемоги й залучати до допомоги в цій благій справі для долі всього світу наших партнерів. Залучати наполегливо, але з розумом, тактовно, з товариською вдячністю та вимогливістю. Бо ми разом робимо одну справу: боронимо волю України і робимо світ кращим.

Слава Україні! Слава ЗСУ!

Юрій ЩЕРБАК

1.

Теоретик євразійської Імперії Зла, ідеолог російського фашизму Александр Дугін опублікував програмну статтю під знаменною назвою “Путін як великий правитель і після-путін” (КАТЕНОН, 11.04.2023).

Стаття починається з твердження, що існує “пряма залежність подій на фронті від градусу та інтенсивності ПАТРИОТИЗМУ в державі та суспільстві”. “Зупинити СВО (тобто криваву російську агресію проти України) у тому стані, в якому вона перебуває, НЕМОЖЛИВО”. “Бажати миру... може тільки зрадник, ворог Росії – народу і держави”. “Процес ПАТРИОТИЗАЦІЇ в суспільстві посувається надзвичайно ПОВІЛЬНО”.

Вже перші рядки цього алармістського опусу свідчать, що паніка, яка огорнула значну частину російських еліт у зв’язку з реальною можливістю поразки путінської авантюри, торкнулася й таких невиліковних паліїв війни, як п. Дугін. Цей філософ, в якого вселилися біси ненависті й насильства, також відчув наближення краху архаїчного месіанської утопії про світове панування росії над колективним Заходом.

Дугін ще намагається зобразити оптимізм, кажучи, що “ми вийшли на сталий вектор – послідовного, хоча ще надзвичайно повільного, стримуваного ПАТРИОТИЗМУ”. Слово “патріотизм” – священне для нього й означає одночасно і бундючні імперські слогани, і моральний дух загарбників (надзвичайно низький), і рівень управління (некомпетентного) російським потьомкінським військом, й, головне, бажання/небажання розпропагандованої солдатні померти за улюбленого фюрера путлера.

Проте скільки не повторюй слово “патріотизм” (тобто абсурдну агресивну доктрину “русского міра”), від цього богиня перемоги Ніка не засурмить на честь кримінальних злочинців, які терзають Україну і погрожують світові ядерною війною.

Дугін з тривогою констатує, що в 2023 році “визначатиметься образ нашого майбутнього: якій бути Росії на наступному витку її історичного буття”.

Так, це правда. Саме в 2023 році вирішиться доля світової цивілізації, подальшого розвитку людства в XXI столітті. І вирішиться вона на полях боїв в Україні. У разі поразки в Україні (в чому ми не сумніваємось) московська Орда перетвориться на маргінальну провінцію Китаю.

Підлягають ліквідації: путін і після-путін

Після урочисто-жалобної увертюри Дугін переходить до головної теми свого маніфесту.

2.

Путін. З ілюстрації до статті А. Дугіна в інтернет-журналі російського православного фашиста Малофєєва “КАТЕНОН” на нас дивиться не плішивий карлик з дрібними рисами обличчя й мертвим поглядом риб’ячих очей – Володимир Володимирович Путін в його реальній подобизні, а путіноподібний супергерой коміксів – могутній широкоплечий рицар, увінчаний царською короною, закутий в лати з маршальськими еполетами – така собі суміш російського витязя-молдця з білявою бестією – СС-маном з дивізії Адольф Гітлер.

Дугін, який ще в 2022 р. бажав смерті путіну – після відступу росіян з Херсона, тепер співає оду про “великого правителя” у стилі сталінських підлабузників 1940-1950-х років: путін “ні від кого не залежить і зосередив у своїх руках усю повноту влади”. Він очолив HARTLAND, ядро Євразії, величезний суходол, у боротьбі з невисисним океанським ворогом США; путін, розпочавши війну проти України, започаткував “справжній ПАТРИОТИЧНИЙ поворот – від суверенітету держави до суверенітету цивілізації (!)”. Орієнтація на утвердження самобутності російської євразійської цивілізації (тобто на архіреакційні шовіністичні постулати “русского міра”) – “це були рішення винятково самого путіна, путіна ЯК ОСОБИСТОСТІ”, – підкреслює Дугін, підводячи обережно читача до головного, ради чого, власне, була написана ця стаття.

Йдеться про відхід путіна від влади, про його усунення, зникнення, політичну чи фізичну смерть. Ось як елегантно пише про це досвідчений демагог: “абсолютність влади путіна така, що лише він обирає, коли наступить період “після путіна” – при владі він може залишатися “безкінечно”, народ, суспільство його в цьому тільки підтримають”, – м’яко вистелює Дугін трину путіну. “АЛЕ ВІН МОЖЕ Й ПЕРЕДАТИ ВЛАДУ – ПРИЧОМУ ЗНОВУ КОМУ ПОБАЖАЄ” (!).

Ось де криється головний месидж цього послання: згряг фашистсько-чекістських бандитів, що захопила владу в росії, відчуваючи неминучу поразку, готується злити свого вождя і вчителю, прибрати з політичної сцени цього жалюгідного старіючого лузера, щоб розпочати новий етап російської історії: етап “ПІСЛЯ-ПУТІНА”. Знаємо розрахунки російських лібералів і ряду західних політиків, які сподіваються на прихід до влади когось з близького оточення путіна (на взір Хрушова після Сталіна), хто швиденько “нормалізує” ситуацію, припинить війну, піде на певні поступки Україні та Заходу, аби зберегти владу і статки – а навзамін одержить скасування міжнародних санкцій і прощення.

Але Дугін від імені фанатичних Z-патріотів (а таких в росії близько 30%, починаючи від Гіркина-Стрелкова, Пригожина та

інших) твердо заявляє: облиште безпідставні мрії. Нам потрібен продовжувач справи путіна, а не ліберальний зрадник.

3.

Хто ж такий Після-путін? З ким доведеться мати нам справу, якщо реалізується Дугінська маячня? Кого ці божевільні палії світової бійні хочуть посадити на закривавлений російський трон? Чи в них уже є конкретна кандидатура й коли вони хочуть здійснити цю операцію? На останнє питання є відповідь: вони відсторонять путіна від влади у випадку, якщо успішним буде контрнатуп України, якого вони так бояться.

Кастинг на посаду Після-путіна вже йде. Які ж вимоги висуваються до нового диктатора?

Перш за все: він ні за яких умов не повинен “ухилитися від геополітичного курсу, від ПАТРИОТИЗМУ та цивілізаційної ідентичності росії”. Після-путіну “ще тільки належить довести, що він гідний продовжувач путіна й завоювати легітимність в геополітиці, ПАТРИОТИЗМ... й відродженні русского міра”. Нашадок мусить “рішуче й за будь-яку ціну (!) виграти війну з колективним Заходом на Україні, так, аби ніхто не зміг сумніватися в перемозі”.

Тут Дугін називає другу після України ненависну йому країну: Після-Путін у своєму наступальному пориві “не повинен зупинитися ніде РАНІШЕ КОРДОНУ З ПОЛЬЩЕЮ” (!). Все ж таки Польщі вони бояться.

Путінському наступнику дається ряд додаткових доручень. Він повинен викорінювати західні цивілізаційні умови – капіталізм, ліберальну демократію, ідеологію прав людини, технічний прогрес, міжнародний поділ праці, цифровізацію, вірність нормам міжнародного права, “реформувати” структури управління росією, провести “ротацію еліт”, тобто широкі чистки для заміни “лібералів і зрадників” патріотами – ветеранами війни. Після-путіну доручається будувати ОКРЕМУ від Заходу і Сходу (!) цивілізацію “русского міра”. Ще один важливий висновок намагається нав’язати світу Александр Дугін: домовляйтеся, поки не пізно, з путіним, бо тільки з ним ще можна будувати якісь відносини. Бо після-путінський відморозок перейде “не просто на мову ПАТРИОТИЗМУ, а на мову УЛЬТРА-ПАТРИОТИЗМУ”. Реформи цей після-путінський монстр впроваджуватиме вже “не в м’якому путінському ключі (читач уявляє цей “м’який ключ” вбивств, отруєнь і арештів), а в жорсткому пригожинському ключі”.

4.

Закривавлена кувалда Пригожина, якою вбивають ворогів, – ось нова російська зброя, що не має аналогій, новий “ключ” патріотів. Розбурхана закличками до насильства російська чернь, яка колись була чорною сотнею, в часи путіна зросла до мільйонів потенційних убивць і грабіжників, які вірять кожному слову пропаганди і вважають українців, поля-

ків, американців та інших смертельними ворогами, ненавидять свободу і зневажають демократію. Російська культура, колись справді велика і блискуча, побудована на вічних християнських цінностях добра і милосердя, деградувала до рівня розбійного крику опричників “Гойда!”, що звучав з вуст актора на московському мітингу з участю путіна. Від таких світових філософів, як Володимир Вернадський і Ніколай Бердяєв – до людиноненависника Дугіна, який свого часу уславився участю в московських тусовках на честь СС, з вигуками “Зіг Хайль!”.

В основу російської державності був закладений імперський принцип завоювання, загарбання, окупації й колонізації прилеглих територій. Як свідчить українсько-канадський історик Орест Субтельний, якщо в 1462 році московське князівство володіло 24 тисячами квадратних кілометрів, то в році 1914 імперія обіймала 23,8 МІЛЬЙОНА квадратних кілометрів, тобто одну шосту земної поверхні. Територія російсько хижака зростала за день з середньою швидкістю 80 квадратних кілометрів! Сьогодні, в районі Бахмута, вона зростає на кілька квадратних метрів за місяць ціною тисяч трупів російських загарбників.

У 1960-х роках в СРСР став популярним пацифістський вірш Євгенія Євтушенка “Хотят ли русские войны?”, на що в 2023 році була дана відповідь: не тільки хочуть, а пристрасно бажають!

Росія сколилася від брехливої пісні “Ми за мир” до повномасштабної війни проти України. Війни, на якій, за свідченням міністра оборони України (Вечірний Київ”, 16.04.2023 р.) загинуло близько 50 тисяч військовослужбовців ЗСУ, які боронили свою землю; достовірно задокументовані жертви серед цивільного населення становлять, за даними ООН, понад 8000 загиблих, серед яких понад 500 дітей, і 14 тисяч поранених – і це дуже занижені цифри (Суспільне: Новини, 24.03.2023 р.). Біженцями в результаті війни стали понад 8,1 мільйона українців (Агентство ООН у справах біженців, 8.03.2023 р.).

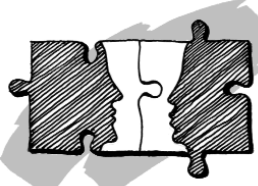
Ось що принесла доктрина “русского міра” путіна-дугіна. І це ще далеко не кінець. Ми не знаємо, чи зупиниться війна на землях України, не дійшовши до кордонів Польщі, чи вогняний вал вбивств покотиться далі.

Дугін, пропонуючи прибрати невдачу путіна, мріє поставити на його місце гіпер-путіна – ще більшого мерзотника і вбивцю.

Єдиною адекватною відповіддю демократичних народів повинна стати ліквідація путіна та його можливих наступників з фаланги “русского міра”. Так, як вчинили це американські сили спецоперацій з Осамом бен Ладеном.

А ідеологу “русского міра” Дугіну варто пригадати день 16 жовтня 1946 року, коли в Нюрнбергу був повішений теоретик гітлеризму Юліус Штрайхер.

17–18 квітня 2023 р.

Дерусифікація, деолігархізація, депутатнізація України

Світлана ФЕЩЕНКО

Не менш значущим для України, в умовах російсько-української війни, є інтелектуальний фронт, для якого проблеми дерусифікації, деолігархізації і депутатнізації сьогодні є основними.

У вступному слові голова ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, відомий політик і громадський діяч Павло Мовчан окреслив значення цих понять та важливість їх вирішення для України. Він наголосив на тому, що сигнали русифікації України йшли ще задовго до початку повномасштабного вторгнення, і навіть цитати з висловлювань відомих у московії людей, що були видрукувані ще на початку 2000-х. Зокрема Рустама Рахматуліна,

Під такою назвою 11 квітня відбувся круглий стіл, організований Всеукраїнським товариством "Просвіта" імені Тараса Шевченка.

який згодом став радником Путіна. Ще в 2009 році той застерігав про загрозу військового розладу між складовими колишнього СРСР і про те, що українське питання залишається головним не вирішеним питанням російської етнополітики.

А Олександр Дугін у своїй книзі "Основи геополітики", виданій у Москві в 2000 р., пише про те, що Україна як держава не має жодного політичного сенсу. Цю фразу ми неодноразово чули з вуст московського диктатора, нею він апелює сьогодні.

Ще в 2000 році Дугін зазначає, що українська проблема була і залишається головною пробле-

мою, яка стоїть перед Москвою і її треба негайно вирішувати, бо існування України в тих кордонах і зі статусом суверенної держави тотожне нанесенню нищівного удару по геополітичній безпеці росії, рівнозначне вторгненню на її територію.

Підготовка до війни почалася ще на початку 2000-х. І "Просвіта" неодноразово зверталася до тодішньої влади, та наші впливи були незначними, закінчувався тим, що до влади приходили політично чужі люди, які не розв'язували наших національних проблем. Тоді і зародилось поняття трьох "П": патріотизм, порядність, професіоналізм. Так

от для їх реалізації вже тоді потрібно було реалізувати три "Д": дерусифікація, деолігархізація і депутатнізація.

Виступили: Іван Заєць, відомий політик і громадський діяч; Георгій Філіпчук, заступник голови ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України; Василь Куйбіда, політик, громадський діяч, науковець; Микола Голомша, юрист, політик, лідер політичної партії "Патріот"; Василь Глаголюк, культурно-просвітний діяч, голова Колонійського міського об'єднання "Просвіта"; Сергій Присухін, док-

тор філософії, громадський діяч; Володимир Семистяга, голова Луганського обласного об'єднання "Просвіта", історик і громадський діяч; Петро Чернега, доктор історичних наук, професор НПУ імені М. П. Драгоманова; Людмила Лисенко, мистецтвознавець, етнограф, фольклорист, телеведуча; Кирило Стеценко, голова Київського міського об'єднання "Просвіта", скрипаль, громадський діяч; Петро Шимків, голова Тернопільського обласного об'єднання "Просвіта".

Запис повної версії круглого столу можна переглянути на ютуб-каналі "ПРОСВІТА ТБ" під назвою "Круглий стіл ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка: "Дерусифікація, деолігархізація, депутатнізація України".

Ярослава РІЗНИКОВА, лавреатка літературних премій Григорія Сковороди та Івана Франка

Напередодні його ювілею у видавництві "Сталь" вийшла збірка публіцистичних творів "Табуїовані імена". Основним тлом, на якому розгортаються події есеїв І. Малюти, є період від 1970-х років, коли Україна переживала глухі застійні роки, коли будь-який вільний вияв творчої особистості був приречений чи на мовчання (Л. Костенко), чи на позбавлення свободи або й життя (Г. Тютюнник, І. Світличний, В. Стус), до відродження незалежності нашої Держави.

Це час панування тотальної комуністичної гіперреальності, коли радянська влада підміняла справжні жахіття реалії ідеологічними міфологемами-симулякрами — "єдиний радянський народ", "щасливе дитинство", "багатий побут радянського трударя" тощо. Образ сфальсифікованої (симульованої) історії замінив реальну історію, образ "типового героя" соцреалізму — справжню людину. "Література тієї доби ставала не стільки джерелом естетики, — як влучно зазначає Д. Дроздовський, — скільки плацдармом для творення міфів".

В умовах, коли більшість населення СРСР німувала та пристосовувалась, герої книги І. Малюти — люди творчі, освячені українською ідеєю, своїми думками та діями протистояли тоталітарним впливам, виявляли незгоду, наприклад, як:

— **Ярослав Лесів** (1946–1991) — учитель за фахом, поет і священник УГКЦ за покликанням, правозахисник, політ'язень, підступно вбитий у рідному краї у влаштованій ДТП ("Хрещеник старшини УПА");

— **Ніна Вірченко** — талановита неповнолітня студентка фізико-математичного факультету, яка за доносом подружки опинилася на етапах ГУЛАГу, а в Українській державі стала академіком, професором кафедри вищої математики Політехнічного університету ("Передала віру");

— **Гриць Волощук** — художник і філолог, що за карикатуру на Сталіна отримав каторгу в Гулагівських таборах ("Прозваний Зекком");

— **Володимир Іванишин** — вимушений мандрівний філософ, що загинув біля станції Роздільна в інсценованому гебістами самогубстві, автор чудового тексту пісні "Тернова ружа", присвяченого Вячеславу Чорноволу ("Ішов до тебе");

— **Мирослав Мосюк** — тямковитий науковець Одеського селекційного інституту, який роз-

Супроти зла і забуття

16 квітня заслужений журналіст України, публіцист, поет, краєзнавець, член НСПУ Іван Малюта відзначив славний ювілей — 80 років. Він є лавреатом літературно-мистецької премії ім. В. Юхимовича (2014), літературної премії Михайла Стельмаха журналу "Вінницький край" (2018) та літературної премії ім. Тодося Осьмачки (2022), має відзнаку НСЖУ "Золоте перо" (2009).

чарував КДБ відмовою свідчити проти ув'язненого правозахисника Василя Барлядяну, а вдруге засмутив гебешників тим, що відібрав у них можливість покарати його звільненням, оскільки сам добровільно став простим робітником ливарного цеху ("А відповідь одна");

— **Настя Присяжнюк** — славетна фольклористка з Вінниччини (лише пісень записала близько семи тисяч), засуджена 1937 року на 8 років каторжних робіт ("Заприсягла народній пісні") та низка інших.

Для мене цікавими були спогади про **Ростислава Палецького** — унікального самоука-майстра декоративного розпису з с. Троїцьке Любашівського району Одещини, про якого І. Малюта робив одну з перших передач на Одеському телебаченні ("За нез'ясованих обставин"). Швидко у творах Палецького "особливі мистецтвознавці" з КДБ виявили "тенденційне сповзання до націоналізму". Вже навесні 1978 року майстра було вбито за загадкових обставин. Попри мовчання радянської преси, за кордоном з'явилось повідомлення про ідеологічне замовлення на вбивство, цю інформацію Малюта передав через відому правозахисницю **Оксану Мешко**. Це вже згодом у незалежній Україні ім'я художника було повернуто з небуття і в 2008 році було засновано обласну премію ім. Р. Палецького.

Про моральний вибір, духовний опір чи роздвоєність душі письменників **Володимира Свідзінського**, спаленого енкаведистами восени 1941 року, **Максима Рильського**, Григора Тютюнника, **Миколи Вінграновського** та інших автор веде розповідь у розділі "Призабуті незабутні".

До книги увійшла також документальна повість "Двічі не вмирати" про черкашанина **Ігоря Доброштану** — відчайдушного фронтовика, який очолив повстання зеків у Воркуті 1955 року, що зрештою спричинилося до остаточного демонтажу ГУЛАГу.

Дещо особіно стоїть есеїв "Контужений страхом", написаний на основі розсекреченої особової справи померлого "класика самвидаву" поета **Миколи Холодного**, який на допитах почав здавати знайомих дисидентів. Перші

публікації І. Малюти про це у ЗМІ настільки обурили любителів "талановитого негідника", як його назвав Борис Антоненко-Давидович, що авторові довелося давати опонентам повторні докази зради ("Поет зі "Схованою тюрмою" та ін.).

А з біографічного есею "3 імперативного трикутника. Спогади про невидиму оборону" ми дізнаємось деталі життя самого автора книги "Табуїовані імена", який за свої переконання був приречений на замовчування в епоху тоталітарного режиму.

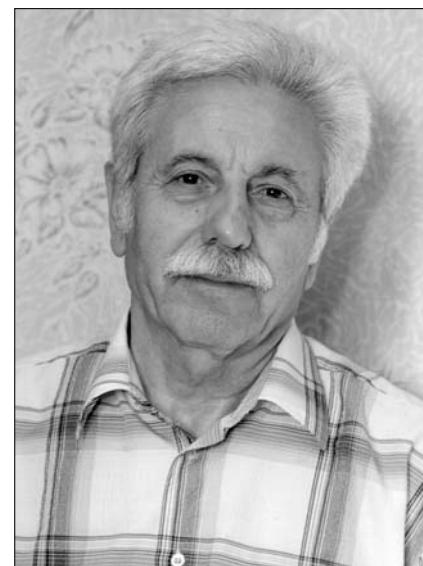
Вперше до "чорного списку" він потрапив у Львові, де працював інженером і студіював на заочному відділенні факультету журналістики в тамтешньому університеті. Після написання курсової роботи з цитуванням віршів Василя Симоненка, Ліни Костенко, нагадуванням про десятирічку в ГУЛАЗі Остапа Вишні, за підліми публікаціями Олексія Полторацького викладач запідозрив необачного заочника у націоналізмі і повідомив до компетентних органів.

Це змусило Івана переїхати до, здавалось б, відносно "демократичної" і "розслабленої" Одеси, де зміг влаштуватись сценаристом на телебаченні і редактором у видавництві "Маяк". Але після арешту його друга **Олексія Різника** і знайомої **Ніни Строкатої-Караванської**, звинувачених в українському націоналізмі, довелося знову робити моральний вибір. Як наслідок — Іван Малюта за відмову допомогти слідству КДБ, а насправді за відмову свідчити проти товариша, був звільнений з роботи. Тоді постраждало чимало одеситів — **Марія Овдієнко**, **Людмила Авдієвська**, **Галина Могильницька**, **Віктор Шапранів**, **Костянтин Підріз**, **Олег Олійників**, **Володимир Крижанівський**, **Олесь Чайківський** та ін.

*На допитах в печері сирій
Спочатку сивіли думки
Немов обсіли хижі звірі
Лише на відстані руки,*

— пригадує автор свій тодішній внутрішній поєдинок з мученими зі страхом. Опіраючись сумнівам та роблячи вибір залишитись чесним із собою та іншими, він знав, на що йшов:

*І стало все — як на прощання.
Ні в чому не вагався я.*

Так починалося вигнання Із табуїованим ім'ям.

Справді, "табуїованому" Івану не допоміг і переїзд до Києва, бо й там шантаж продовжився. Одного разу в кабінеті київського генерала І. Малюти зачитали замовну "рецензію" на ще не опубліковані вірші і подивувались, що його "проглядели товариші" в Одесі. А ще виклики на профілактичні бесіди, люстрація листування, погрози, прослуховування телефонних розмов, психологічний тиск тощо. Бачила і відчувала це сама на прикладі мого двічі репресовано батька Олексія Різника і матері-правозахисниці Галини Могильницької. КДБ переслідував своїх жертв майже до кінця горбачовської "перебудови".

Але вибір зроблено!

Так було і так є,

що за правду — гоніння.

Ізловісне "Ату!" — там, де я.

З каяттям не вернуся!

Хоч тримаєшся нелегко...

І далі автор пише: "Ми не втікали зі страху. Ми вигнанці. З "міченою біографією. Гнані на невидимий бар'єр, що його долали, не залишаючи в заручниках сумління".

Навіть з такого побіжного аналізу книги "Табуїовані імена" видно, що письменник добирає головних персонажів за чіткими моральними критеріями й відданістю українській ідеї. У структурі матеріалу, а також в оцінці подій чітко проявилась авторська суб'єктивна думка, що виступила як певна організуюча, системотворча домінанта всієї книги.

Окреслюючи життєві дороги героїв, автор ніби пропонує читачеві зрозуміти їх специфічний спосіб світовідчуття, цінність їх особистого досвіду, їх місце і роль в суспільстві та світі загалом. Його позиція перегукується з думкою Г. Лебона, який твердив: "Не

лише живі, а й мертві відіграють значущу роль у сучасному житті будь-якого народу. Вони творчі його моралі та невідомі рушії його поведінки".

Ці невідганані оповіді, сюжетна лінія яких побудована виключно на реальних подіях, — ґрунтовна документальна проза, змодельована у форматі вільного викладу, що постає на документах, через спогади очевидців та самого автора. Для означення такої літератури активно використовується англійський термін "нон-фікшн" (англ. non-fiction, літер. — "невидумка"). В останні кілька десятиліть вона викликає підвищений інтерес, що дослідники пов'язують зі значними політичними й соціальними потрясіннями сучасності. Оскільки людина розуміє всю ілюзорність можливості цілісно виразити саму сутність буття, вона, натомість, починає шукати засоби відображення різних його відтінків, замінюючи "великі наративи" різноманітним "фрагментарним досвідом", локальними історіями й увагою до окремих персоналії.

Іван Малюта вже давно працює з таким матеріалом, увиразнюючи, "підсвічуючи" його через долі реальних героїв та змушуючи читача співпереживати минуле. З-під його пера вийшли книга-погляд про дисидентів "Агов" (2012), історико-краєзнавчі нариси "Одна із трьох" (2013), "На потреби душі. Фольклорні реліквії отчого краю" (2018), повість "Двічі не вмирати" (2021), численні документально-публіцистичні статті в різних ЗМІ.

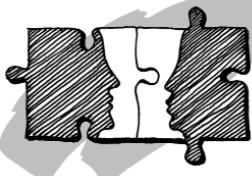
І в усіх роботах відчувається власний авторський стиль, який сприяє кращому осягненню читачем психології головних героїв, яскравої, живої картини відтворених подій, спонукає до їх пересмислення. Така література апелює до роботи естетичної уяви і співтворчості з читачем.

Можу лише пожалувати, що наприкінці книги бракує переліку прізвищ людей, які стали героями книги, а назви статей у змісті знеособлені, тому важко зрозуміти, про кого йдеться.

А ще шкодуватиму, що у цієї вельми потрібної книги мізерний наклад, якого не вистачить навіть для головних бібліотек. Звісно, можна було б додрукувати, якби відгукнулися спонсори...

Письменник в анотації висловив сподівання, що його писання постануть заслоном проти забуття імен тих, хто був заслоном у духовному опорі, совісті нації в Імперії зла.

Приєднуймося до сподівань автора. Вони того варті!

Чи діє Стратегія інформаційної безпеки?

Ігор Зюби

Нещодавно я брав участь у науково-практичній конференції “Національний спротив: проблеми, розв’язання, перспективи”, серед організаторів якої – Міністерство оборони України, Спілка офіцерів України, Конфедерація журналістських організацій України, Антипутінський інформаційний фронт та інші громадські організації. Готуючись до виступу із запропонованої теми – інформаційна реінтеграція деокупованих територій, я поцікавився, яке нормативно-правове забезпечення ми маємо з цього аспекту. Серед відповідних документів найважливіший – Стратегія інформаційної безпеки на період до 2025 року, ухвалена РНБО і введена в дію Указом Президента 28 грудня 2021 року, тобто за два місяці до широкомасштабного вторгнення військ РФ. З початком воєнних дій документ не переглядався.

Натомість влітку 2022 р. на сайті Міністерства культури та інформаційної політики з’явився розроблений цим відомством спільно із стейкхолдерами проект плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року.

Серед семи стратегічних цілей під № 5 є така, що передбачає інформаційну реінтеграцію громадян України, які проживають

на тимчасово окупованих територіях та на прилеглих до них територіях України, до загальнонаціонального інформаційного простору. З цією метою заплановано інформування громадян України, зокрема тих, які мешкають на тимчасово окупованих територіях, про дії України щодо їхньої реінтеграції.

На 38-ми сторінках цього плану є низка заходів, які в той чи інший спосіб уже реалізуються. Наприклад, постійно триває інформаційна кампанія щодо висвітлення в ЗМІ завданій агресором матеріальної чи нематеріальної шкоди. Певним чином здійснюється стратегічна ціль № 3 – підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності.

Але тільки 30 березня 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив на засіданні розроблене Міністерством культури та інформаційної політики розпорядження “Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки України на період до 2025 року”. Сподіватимось на ефективність цього довгоочікуваного урядового документа.

Не менш важливо, на мій погляд, зрозуміти, чи дає результат інформаційна діяльність на територіях, які ЗСУ вдалося звільнити. Не торкаючись специфіки інформаційно-психологічних заходів наших Збройних Сил, які свою частину роботи виконують. З’ясуємо, чи присутня традиційна журналістика на звільнених землях. І ось тут несподіванка: ледь не першими до споживача приходять медіа, якими держава давно не опікується. Це локальні газети, які свого часу стали незалежними або вистояли в період роздержавлення. Деякі з них, втрапивши приміщення та обладнання під час ворожого окупації, зуміли відновити випуск.

Наприклад, чи не в перший

тиждень після звільнення до Херсона почала надходити газета “Новий день”, яку редактор Анатолій Жупина з колегами готує у Львові. Офіс і виробничі потужності цього видання в Херсоні зруйновані, саме місто під постійними обстрілами, тому редакція працює на відстані. Але не менш важливим, ніж питання безпеки, є фінансування: дорогі папір і друкарські витрати. Поки що “Новий день” та інші газети виходять за організаційної підтримки НСЖУ, грантів міжнародних організацій і завдяки ентузіазму своїх керівників. Це, зокрема, “Маяк” (Богодухів), “Обрії Ізюмщини” на Харківщині, “Ворскла” на Сумщині, “Зоря” в Лимані (Донецьчина).

Вийшло кілька випусків газети “Вперед” для Бахмута, але останніми місяцями поширювати видання на території Бахмутської громади неможливо. Логічно поміркувати: для кого випускати медійний продукт, якщо тривають бої і деякі території просто знелюднені, а це не лише Бахмут, а й Авдіївка, Мар’їнка, Вугледар... Тобто на перспективу маємо розуміти, на яку аудиторію спрямовуємо свій інформаційний ресурс і що це за медіа – друковане чи аудіовізуальне. На це потрібні час і кошти. Якщо, наприклад, місцеву газету почали привозити в Ізюм ледь не наступного дня після звільнення, то відновити мовлення “Радіо “Промінь” вдалося тільки зараз. З телебаченням складніше.

Водночас, як повідомляють жителі Донецьчини, які попри небезпеку вирішили поки не виїжджати зі своїх населених пунктів, наприклад, зі Слов’янська, Краматорська, Добропілля чи Олександрівки, ворожа пропаганда і зараз легко заходить у домівки власників супутникових антен, та й не тільки до них. Нагадаю, що тільки з Донецька ведуть мовлення 38 російських телеканалів, з

яких 5 “республіканських”, і 8 радіоканалів (7 “республіканських”). А ще ж Луганськ з досвідом пропаганди від 2014 року.

Незмінно україноненавничкою є риторика телепередач. Журналістка Ольга Кучер в своїй статті у виданні “Острів” (16.03.2023 р.) відзначає, що в так званій “лнр” активно поширюються міфи про нацизм в Україні і звірства ЗСУ. “Тема нацизму і звірств стоять поруч і лякають жахливо. Просто неймовірно! Ті, хто не мають особистих контактів з Україною віряють у ці звірства. І здоровий глузд тут не допомагає”, – пише Ольга Кучер.

Як деокупувати душі людей після звільнення – величезний виклик для нашої влади і суспільства загалом. Адже наразі маємо справу не просто з ОРДЛО і Кримом, районами Херсонщини і Запоріжжя, а з частиною російської колонії з кількома мільйонами фактичних заручників і ув’язнених. Що робити з цим спадком після видалення ворога з українських земель, слід міркувати вже зараз. Звичайно, добре, що в згаданому плані заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки задекларовані такі цілі, як розширення зони наземного ефірного мовлення українських телерадіокомпаній із територій, прилеглих до тимчасово окупованих територій, і окремо – підтримка розвитку регіональних і місцевих ЗМІ, в тому числі шляхом замовлення та розміщення тематичного контенту, спрямованого на осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях, але чи цього достатньо? Потрібна державна програма з відновлення вітчизняних медіа, які ми втратили після 24.02.2022 р., особливо регіональних телерадіокомпаній. Чи є зараз у країні стільки місцевих телеканалів, скільки їх у Донецьку – 38? Боюся, що їх менше.

Наприклад, у Запоріжжі, як і в Дніпрі та деяких інших великих містах, вже другий рік не працює колись потужний і впливовий телеканал з медіагрупи Ріната Ахметова. Через фінансові проблеми припинив мовлення телеканал “Апекс”, пов’язаний із промисловим підприємством “Мотор-Січ”. Залишилися в місті “Суспільне: Запоріжжя”, яке фінансується з держбюджету, роками знекровлювалося і має малий кошторис власного мовлення. Ще працює комунальний телеканал МТМ, що фінансується з міського бюджету.

Метою цього матеріалу не було всебічне дослідження ситуації з місцевими мовниками – тема потребує окремої розмови. Але в контексті майбутньої деокупації саме регіональні телекомпанії могли б стати інформаційними драйверами відновлення наших територій. Але чи доживуть як повноцінні підприємства до того часу ТРК, які змушені були залишити Слов’янськ, Маріуполь, Покровськ, Северодонецьк, Бердянськ, Мелітополь? Відповіді немає.

Прогнозуючи подальший розвиток подій, можна припустити, що не буде постійною грантовою підтримкою деяких друкованих та інших видань міжнародними організаціями чи окремими країнами. Як тут не подякувати МЗС ФРН, що взялося підтримати газету для українських переселенців під назвою “СХІД now”. Видання накладом у 200 тисяч примірників буде виходити двічі на місяць і поширюватиметься безкоштовно. Це теж невеликий, але внесок у зміцнення нашого інформаційного простору. Але яким він буде завтра, розвиватиметься хаотично, як зараз, чи системно з чіткою стратегією – залежить від загальної ситуації в державі, політичної волі влади й успіхів наших Збройних Сил.

Валерія МУСХАРІНА, студентка I курсу факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка

Українська свідомість Донецького краю

“кримінальні еліти” місцевої влади нишком і явно обкурювали свої “володіння” і свій загнуданий “електорат”.

Книжка “Донбасія”, у якій Ігор Зюби явив багатющу мозаїчне панно непересічних постатей Донецьчини, якнайкраще підсумувала багаторічну “солонку каторгу” журналіста і керманіча українського пресового форпосту Донецька. Вона про любов до рідної України, про бажання непересічних особистостей краю жити Україною, пишатися цим і утверджувати словом та ділом головне: Донбас був, є та буде українським!

Нариси і замальовки “Донбасія” – це історії знаних і незаних, видатних і звичайних, об’єднані спільною визначальною рисою: вони – про **особистості**. У тому словниковому тлумаченні – про носіїв “стійкої системи соціально значущих рис, що характеризують особу як члена суспільства або спільноти”. Навіть незначні деталі, мимовільні зауваження свідчать про силу духу слов’янця Віктора Антоненка (у вишиванці, непосидючий, ось він серед славного товариства ініціаторів громадського вшанування пам’яті визначного земляка, поета-романтика Михайла Петренка). І про велич подружжя Анатолія і Валентини Постнових,

яке “підтримувало Майдан за 30 км од кордону росії” та поширювало серед читачів з рідного міста Терез чесну й справедливую журналістику. І про воїна-афганця Володимира Алтухова, який “прищеплював повагу та любов до української мови” іноземним студентам. І про “одного з фундаторів українського відродження на Донецьчині” професора Володимира Білецького, який уклав і видав унікальний “Словник гірничих термінів”. І про багаторічного політв’язня радянських таборів Данила Шумука, який був гостем Білого дому та “якого після звільнення з в’язниці приймав тодішній президент Сполучених Штатів Рейган”, і який поміняв громадянство США на український паспорт і приїхав доживати віку в Красноармійськ. Про сотні інших особистостей, які прославляли нашу українську Донецьчину і яких мусимо знати і шанувати.

Не можу не процитувати пророчі слова великого сина Донецьчини академіка Івана Дзюби з нарисів Ігоря Зюби “В дорозі до України”: “Хоч би якою стала Донецьчина в наступні роки... – миру і спокою не буде ні в Україні, ні на Донецьчині. Довічний володар російського царства путін не відмовиться від своїх зазіхань і не послабить провокацій та диверсій – не лише на Сході

України. Однак за будь-яких обставин на Донецьчині житимуть не самі лиш ідейні ліліпутинці й темні шалапутинці, а й люди, які вже відчувають, або ще відчують, що їх вплутали в чужу жорстоку гру. Пережите впливає і вплине на погляди і настрої багатьох. По-різному. Хтось прозріє. Хтось утвердиться в своєму українстві. Хтось звинувачуватиме Україну в усіх бідах війни і ще більше озлобиться... Але над усіма тяжитиме пам’ять смертей, каліцтв і руїни. І якщо не всі, то багато хто з них будуть невольниками своєї злоби й ненависті. Або своїх моральних травм. Або своєї пам’яті.

Це буде найтяжча спадщина. І як її дати раду? Як з нею буде жити?”.

Зоцове “не будьте байдужими” мовби перегукується із сумним пророцтвом Івана Дзюби. Байдужість прищільно вбиває людину зсередини, її душа опиняється в колі, страшнішому за кола пекла Данте.

Нашу байдужість убила війна. Залишилися ненависть, бажання помсти, тяжкі й болючі спогади... Рани, які вже ніколи не загояться. Ця воістину “найтяжча спадщина” звіяла полуду, відкрила очі на те, що доти не помічалось чи й не хотілося помічати.

Академік Іван Дзюба вважав:

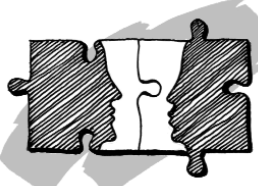
“Навіть після найтемнішої ночі зійде сонце, хай і захмарене”. Тож поки на моїй рідній Донеччині точаться тяжкі бої, поки наші незламні українські воїни вгризаються у кожний сантиметр донецького чорнозему, відшукаймо це сонце всередині кожного з нас! Воно захмарене болем, страхом, втратою житла, близьких, українських земель. Проте воно вже сходить у свідомості моїх земляків.

Вірю в них. Вірю: саме час очиститися струсити з тіла брудне рабське лахміття “руського міра”, що приніс на мою землю смерть крові і руїни. І від панування російської мови. Маємо об’єднуватися, як у свій час це робила непереборна “Донеччина”, і ширити українську мову на Донбасі.

Мусимо змінюватися, як би складно не було. Моя родина (колись цілковито російськомовна) вже торує цей шлях онові. І знаю, що не тільки моя. Таких багато: трохи більше, ніж можемо уявити.

Донеччанам потрібен час. Щоб без тиску усвідомлено вибрати рятівний для нас український шлях. А ми, журналісти, можемо. Зробимо усе можливе і свідомо частина східного регіону нашої держави обов’язково заговорить українською.

Головне – не будьмо байдужими! Переможемо! Це буде скоро, принаймні, скоріше, ніж здається.

Володимир СЕРГІЙЧУК,
завідувач кафедри історії світового українства КНУ ім. Т. Г. Шевченка, доктор історичних наук, професор

У сучасному суспільному житті України сталося щось небувало: новопризначений міністр освіти і науки Оксен Лісовий звернувся до широкої громадськості з проханням бути послідовними насамперед у “розслідуванні і покаранні всієї вертикалі злочинців, своїх і іноземних, живих і давно померлих. Без найменшої лояльності. Без термінів давності. Без оглядки на те, ким є зараз їхні нащадки”.

Як це актуально нині, коли Україна кривавиться у важкій боротьбі з одвічним ворогом, котрий і досі використовує свою п'яту колону для ліквідації не тільки нашої державності, а й знищення усіх нас “до останнього хохла” — саме з таким гаслом московські карателі тримали в облозі занесені на “чорну дошку” українські села під час Голодомору-геноциду 1932–1933 років.

А ще міністр освіти наголошує, що нам “важливо формувати у молодого громадянина історичну пам'ять на емоційному рівні”, бо “не відчувачи емоційного зв'язку з попередніми поколіннями, не розділяючи болю трагедії і тріумфу перемог попередніх поколінь, — нацією не станеш”.

Без сумніву, не буде ні в кого заперечень і щодо акцентування уваги міністром на ретельному ставленні до наукових досліджень проблематики геноцидів. Однозначно: “Не допускати поспішності, маніпуляцій, спотворень. Дотримуватись найвищих стандартів наукової дискусії і дуже зважено оприлюднювати результати досліджень”.

Відгуки на це звернення Оксена Лісового в соціальних мережах в абсолютній більшості — позитивні. З-посеред невеликої кількості до деякої міри насторожених (бо ж не раз уже облеклися сподіваннями!) лише кілька виділяються упередженням до перших кроків нового міністра. Зокрема, допис кандидатки історичних наук, дослідниці гендерної проблематики й сексуального насильства під час збройних конфліктів Марти Гавришко з Інституту українознавства НАН України у Львові. Їй не сподобалося те, що міністр Оксен Лісовий 31 березня взяв участь у Національному круглому столі “Геноцид української нації: збройна агресія росії проти України”. Бачите, співорганізатором його виступила Національна асоціація дослідників Голодомору-геноциду українців, яка, на думку цієї пані, “просуває антинаукову цифру про 10,5 млн вбитих під час Голодомору 1932–1933 років”.

Як Марта Гавришко повчає міністра освіти і науки України

А чому, власне, міністр не повинен був відвідувати цей науковий захід в Національній Академії правових наук України, де, крім науковців, виступали Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, перший заступник Секретаря Ради національної безпеки й оборони генерал Руслан Хомчак, міністр юстиції Денис Малюська, голова Комітету Верховної Ради з питань правохоронної діяльності Сергій Іонущас, лавреатка Нобелівської премії миру Олександра Матвійчук?

Саме тут міністр міг наживо, а не з підготовлених апаратом відомства довідок, почути думки таких поважних учених, як Наталія Кузнецова, Володимир Василенко, Ярослав Калакура, Михайло Костицький, Павло Гриценко та інших. У тому числі на емоційному рівні, про важливість якого наголошує у своєму зверненні Оксен Лісовий.

Що стосується “просування антинаукової цифри про 10,5 млн вбитих під час Голодомору 1932–1933 років”, то цим “займався” саме автор даних рядків. І це “просування” полягало в тому, що присутнім було продемонстровано копії документів з вітчизняних архівів щодо наявності дітей в Україні перед Голодомором, розрахунки Держплану УСРР про їх можливу кількість у 1937 році, відтак пролонгацію згідно з нормами природних втрат до 1939, зрештою, і скільки їх залишилося на основі первинних оригінальних документів. Так от, від немовлят до 14-річного віку в Україні тоді не дорахувалися 4 мільйони 168 тисяч дітей.

Враховуючи це, незаангажованими фахівцями було розраховано те число, проти якого так протестує Марта Гавришко, — 10500 тисяч жертв: 9108 тисяч 500 в УСРР і 1391 тисяча 500 на Північному Кавказі. Зрештою, це відповідає повідомленням німецьких дипломатів з УСРР у 1933 році: від 7 до 10 мільйонів. І це все ретельно перевірила слідча група СБУ в ході досудового розслідування відповідно до доручення Генеральної Прокуратури України ще від 7 вересня 2009 року.

Я не фахівець з проблем гендерної політики і сексуальної моралі, тож не беруся судити про науковий рівень творчого доробку пані Гавришко, котрий є своєрідним звітом за одержані нею 15 зарубіжних грантів. Останні два, до речі, стосуються і дослідження Голокосту євреїв під час Другої світової війни. Але я не знаю її праць з тематики Голодомору-геноциду 1932–1933 років, зокрема, щодо підрахунку втрат.

Перш ніж поставити свій підпис під зобов'язанням говорити правду і тільки правду слідчому з особливо важливих справ СБУ, я об'їхав усі обласні архіви, де можна ще віднайти первинні документальні свідчення про цю трагедію українства. А пані Гавриш-

ко, яка звинувачує мене й моїх колег з Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців, перегортала класні журнали, в яких у вересні 1932 року записано 38 школярів, у травні 1933-го — 22, а з 1 вересня їх стане лише 20? Вона читала доповідні сільських учителів, які, не побачивши 1 вересня 1933 року очікуваних першокласників, пішли до їхніх родин поцікавитися причиною неявки до школи, після чого проти прізвищ відсутніх масово з'явилися примітки: “Помер 33-го”?

Чи вона знайомилася з протоколами спеціальних комісій обласних відділів народної освіти влітку 1933-го, які ухвалювали рішення про масове закриття не-

Навіть столиця тодішньої німецької автономії в Поволжі місто Енгельс — це перейменована українська слобода Покровська.

Тож тамтешні втрати українців також необхідно додати до загальнонаціональних, тобто до 10,5 мільйона осіб. Як і жертви геноциду українців у Казахстані, де їхня кількість у 1926 році у 860 тисяч зменшилася в 1937 р. на 200 тисяч осіб, не враховуючи народжених за ці 11 років і десятки тисяч депортованих з УСРР, а також таких регіонів нашого етнічного розселення, як Центрально-Чорноземна область, Середньоволзький та Нижньоволзький краї і вже згаданий Північнокавказький.

Як це відбувалося, я міг бачи-

тільки окремих класів, а й сільських шкіл, оскільки через величезний мор дітей там не було можливості розпочинати новий навчальний рік?

А може, вона, за моїм прикладом, відвідала архіви на Кубані й Нижньому Подонні, де зберігаються документи про геноцид українців Північнокавказького краю? З них якраз можна довідатися про те, як мори голодом нащадків славних запорожців. А кого не зломали голодом, тих цілими козацькими станицями відправляли в люті холоди до далекого Сибіру й Казахстану, де викидали в снігові замети недозамерзлих у дорозі. Водночас намагалися відбити їм історичну пам'ять, змінюючи українські назви колишніх куренів Війська Запорозького на Кубані на більшовицький лад: Полтавську станицю — на Красноармейську, Уманську — на Ленінградську, Поповичівську — на Кагановичівську..

Знаю, що затяті прихильники дозволеної ще 1989 року Московією цифри втрат для України в 3,5 мільйона осіб, будуть порівнювати смертність в українському селі й у Республіці німців Поволжя. Мовляв, там вона ще вища, ніж у нас була, що, мовляв, доведено американським ученим Олегом Воловиною, котрому, очевидно, дали доступ до російських архівів. Однак є маленьке уточнення: більшість населення окремих кантонів цього регіону становили не німці, а українці.

ти з документів “особливої теки” бюро Казахстанського крайкому ВКП (б), з якою знайомився в Архіві Президента Казахстану в Алмати, а також з матеріалів комендатур радянських каральних органів, де наші співвітчизники з усіх названих теренів підписувалися, як правило, однозначно: українець. Підписів пані Гавришко про ознайомлення з цими архівними справами там не зафіксовано.

Я теж за виважену академічну дискусію. Але чому тоді мій виступ на організованій Українським науково-дослідним та освітнім центром на чолі з Людмилою Гриневич науковій конференції досі не надруковано в об'єктивному збірнику матеріалів. Ось уже 5 років минає від проведення присвяченого 85-м роковинам Голодомору-геноциду Форуму в Києві, а збірника матеріалів Українським інститутом національної пам'яті також не надруковано, хоч гроші в кошторис заклалися.

Чому? Може, тому, що в моєму виступі послідовно викладається методика підрахунку втрат від Голодомору-геноциду з посиланням на конкретні архівні документи? Але ж очільник цієї інституції Антон Дробович ще в листопаді 2021 року погодився з тим, що моя методика щодо підрахунку мінімальної кількості жертв у 7 мільйонів цілком логічна, і він із нею погоджується.

Далі: прихильникам дозволе-

ної Московією цифри втрат у 3,5 мільйона (або ж у 3,8–3,9 млн) “Український історичний журнал” дозволяє на своїх сторінках критикувати мої аргументи, але моя відповідь ось уже 3 роки не друкується. То де ж тут наукова дискусія?

Згаданий протест Марти Гавришко щодо “просування ненаукової цифри втрат” змусив звернути увагу й ще на одну важливу деталь: ця історикиня поряд з виконанням обов'язків молодшої наукової співробітниці Інституту українознавства НАН України в 2013–2015 роках була відповідальною редакторкою наукового збірника “Український визвольний рух” і кураторкою академічних проєктів, а в 2017–2018 рр. —

старшою науковою співробітницею Меморіального музею тоталітарних режимів “Територія терору”.

Чому про це доводиться говорити? Тому, що коли в грудні 2021 року професор Станіслав Кульчицький (той, котрий у жовтні 1988 року протестував проти діяльності Міжнародної комісії юристів, — вона тоді в Нью-Йорку в судовому засіданні розглядала злочин Голодомору-геноциду), ініціював збір підписів проти історико-криміналістичної експертизи щодо втрат у 1932–1933 роках у 10,5 мільйона жертв, то серед перших його підтримали у Львові представники згаданих нібито ж патріотичних інституцій.

Була тоді серед підписантів і Марта Гавришко, яка тепер повчає міністра освіти і науки України, на які заходи він повинен ходити.

Чи це не якість перевтілення галицького П'ємонту, звідки Наддніпрянщина завжди чекала нових змін?

Будемо сподіватися, що вже не повториться історія з посланням православних Львова до московського царя від 1592 року, в якому вони не лише дякували за гроші на ремонт даху своєї церкви, а й нарекли його володарем всієї Русі. Тим паче, що в столиці Галичини вже припинила діяльність остання церква московського патріархату.

І насамкінець. Очевидно, що в родині Марти Гавришко з Миколаєва Львівської області не було втрат від Голодомору-геноциду 1932–1933 років. А в обох моїх (батька і матері) на історичній Київщині не дорахувалися по троє рідних.

Давно вже покійний батько не встиг розповісти нам про трьох Сергійчуків з Кривошійців нинішнього Білоцерківського району Київської області — ким вони мені доводяться, поки що не вдалося в'яснити. Тому вважаю за свій обов'язок встановлювати імена всіх не названих жертв в Україні й поза її межами. Незважаючи на те, що пані Гавришко іменує мене фальсифікатором за це “просування” — хай!

Історія все розставить на свої місця.

У Полтаві відзначили 125-ту річницю від дня народження Патріарха Мстислава

Зусиллями викладачів кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету (ПНПУ), Державного архіву Полтавської області, Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, єпархії Православної Церкви України, Українського інституту національної пам'яті (УІНП), влади і громадськості в Полтаві з нагоди 125-річчя від дня народження вшанували видатного земляка – Патріарха Київського і всієї України Мстислава.

Олег ПУСТОВГАР,
регіональний представник УІНП в Полтавській області

“Діти наші мусять знати правду ... не від ворогів наших, а від чесних ... мужів науки (до 125-ї річниці від дня народження патріарха Мстислава)”

Таку назву мав науково-популярний “круглий стіл”, який організували Полтавська обласна військова адміністрація і кафедра історії України Полтавського національного педагогічного університету за участю провідних науковців-релігієзнавців з Полтави, Києва, Острога, Запо-

ріжжя, Великої Британії, духовенства єпархії ПЦУ та Полтавського офісу УІНП.

Як зазначила модераторка й ініціаторка “круглого столу”, докторка історичних наук, завідувачка кафедри історії України ПНПУ Людмила **Бабенко**: “Маємо на меті не тільки відтворити етапи життя, діяльності Патріарха Мстислава, але й спробувати знайти точки дотику, як сьогодні це екстраполюється на проблеми сьогодення православ'я в Україні”.

Перший проректор ПНПУ України **Олексій Гура** зауважив, що Патріарх Мстислав усе життя присвятив боротьбі за незалежність України та помісну православну автокефальну церкву. “Патріарх Мстислав творив істинну церкву, яка б не копіювала російську, бачив українське православ'я народним, козацьким. Ми втілили мрію Патріарха: об'єдналися у єдину канонічну Помісну православну Церкву”, – сказав Архієпископ Харківсько-Полтавської єпархії ПЦУ **Афанасій**. Привітальне слово виголосив

заступник директора з наукової роботи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського **Володимир Мокляк**. А завідувачка науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії цього музею **Наталія Кузьменко** розповіла про головні віхи життєвого шляху Патріарха.

Батько походив із полтавського козацького роду, мати – рідна сестра Симона Петлюри. Навчався в Полтавській гімназії. У березні 1918 року вступив до кінно-гайдамацького

полку імені Костя Гордієнка, з 1920-го – у 3-й Залізній дивізії Армії Української Народної Республіки. Отримав старшинське звання хорунжого. Особистий ад'ютант Головного Отамана УНР **Симона Петлюри** (1920–1921). У 1923-му емігрував до Варшави, закінчив Вищу школу політичних наук. У 1930-му обраний послом до Польського сейму, захищав права українців у Польщі. Брав участь у церковному і релігійному житті. 1 вересня 1941-го увійшов до складу “Тимчасової адміністрації Української православної церкви” на Волині. У квітні 1942-го прийняв постриг під чернечим ім'ям **Мстислав**.

Активна діяльність з відродження УАПЦ стала однією з причин переслідування німецькими нацистами. Гітлерівці заарештували, допитували, кинули до в'язниць. Патріарх поневірявся по гестапівських катівнях Чернігова, Прилуки та Києва. З 1947-го – митрополит УПЦ Канади. З 1949-го – митрополит УПЦ в Америці. Збудував церковно-меморіальний комплекс у Саут-Баунд-Бруці, поблизу Нью-Йорка. Очолив УПЦ у США в 1971-му. 30 жовтня 1989-го проголошений патріархом Української автокефальної православної церкви в Україні та кордоном.

На Всеукраїнському православному соборі в червні 1990-го обраний патріархом Київським і всієї України УАПЦ. В жовтні прибув в Україну. Після створення в 1992-му УПЦ Київського патріархату проголошений її патріархом. Тоді ж передав новоствореним Збройним силам України прапор 3-ї Залізної дивізії Армії УНР.

Доктор історичних наук, професор кафедри історії Національного університету “Острозька академія” (м. Острог) **Андрій Смирнов** висвітлює участь Степана Скрипника в національно-церковному русі на Волині і міжвоєнний період. А у доповіді доктора історичних наук, професора кафедри історії України ПНПУ **Юрія Волошина** йшлося про діяльність Патріарха Мстислава у роки Другої світової війни в оцінці спецслужб. Пан **Юрій** опри-

люднив цінні для дослідників і широкого загалу документи, які спростовують низку міфів комуністичної пропаганди.

Душпастирську діяльність владика Мстислава в діаспорі окреслив професор кафедри історії України Запорізького національного університету **Олександр Ігнатуша**.

Обласний благочинний Харківсько-Полтавської єпархії ПЦУ, протоієрей **Олександр (Горай)**, привернув увагу присутніх до проблем меморіалізації Патріарха Мстислава у Полтаві. Важливо, що у межах декомунізації в Полтаві вулицю Карла Лібкнехта перейменовано на честь Патріарха. Тут збереглася хата, де він жив. Її внесено до туристичного маршруту місць пам'яті родини Петлюр-Скрипників. Водночас проблема збереження цього місця пам'яті лише загострюється навіть попри отримання Паспорту об'єкта культурної спадщини. До досягнення мети – зробити родинний дім Петлюр-Скрипників музеєм та духовним і туристичним центром – ще дуже далеко. Стан будинку – аварійний, стеля тримається на підпорах, немає електрики і опалення.

Прозвучали й спогади. Епізодами візитів патріарха Мстислава до Полтави у 1991 і 1992 роках ділився настоятель Свято-Покровської церкви ПЦУ у м. Полтаві, протоієрей **Миколай (Храпач)**. Відбулося онлайн-включення з міста Ексетер (Велика Британія). Зокрема, науковий співробітник кафедри класики, древньої історії, релігії та теології Ексетерського університету **Сергій Шумило** виступив із доповіддю “Спогади про візит патріарха Мстислава до Києва та Чернігова в 1990 р.”.

Завершивши науковий форум доповіддю доктора філософських наук, професора, завідувача відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди

НАН України **Олександра Сагана**, який назвав юридичні особи, яка використовують назву “УПЦ”, “структурними підрозділами Московської патріархії” та ґрунтовно проаналізував стан православ'я в Україні після надання Томосу. На думку О. Сагана, навіть чинне українське законодавство в сфері релігії дає змогу навести лад у Києво-Печерській лаврі та й по всій державі, за винятком тимчасово окупованих територій.

Брали участь журналісти, студенти вишу, держслужбовці, професор кафедри історії України Роман Сітарчук; доцент кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик їх викладання, кандидат історичних наук **Юрій Вільховий**; співробітник науково-дослідного експозиційного відділу новітньої історії краєзнавчого музею **Ольга Вільховик** та **Леонід Кушнір**.

Відео й тематичні виставки
У межах “круглого столу” продемонстрували просвітницьке відео, що його підготували в українській діаспорі: “Союз українців США” та волонтери музею Патріарха Мстислава, який діє на території церковно-меморіального комплексу у Саут-Баунд-Бруці поблизу Нью-Йорка. А ще відеоматеріали про Патріарха – від Полтавської ОДА з циклу “Поборники незалежності” та виробництва Інституту нацпам'яті з циклу “ІстФакт”.

12 квітня в навчальному корпусі № 1 ПНПУ на факультеті історії і географії презентували тематичну виставку, яку підготували фахівці краєзнавчого музею **Тетяна Менчинська** та **Наталія Кузьменко**. У основі виставки фотоматеріали про діяльність Патріарха Мстислава, зокрема й про візити до Полтави. Експонуватиметься для містян, студентів, усіх охочих протягом двох тижнів.

Співробітники Державного архіву Полтавської області створили і відкрили виставку документів “Патріарх Мстислав: служити Богові і Україні”.

Директорка архіву **Валентина Гудим** та її заступник **Тарас Пустовіт** під час презентації для ЗМІ і учнів шкіл обласного центру привернули увагу до документів, які висвітлюють полтавський та еміграційний періоди життя Патріарха, зусилля з відродження УАПЦ під час Другої світової війни, а ще світську діяльність – громадську і політичну.

Конструктивні нотатки

1. Зміна ставлення до Московського патріархату в суспільстві – об'єктивна реальність. Це фіксує соціологія.

2. Кількість релігійних громад МП та їхнє домінуюче положення були сформовані переважно в період від Кучми до Януковича. Відтоді суспільство змінилося. Але структура МП лишилася значною мірою незмінною.

3. Механізм зміни громадами своєї юрисдикції під час ухвалення в грудні 2018 р. був максимально ускладнений стараннями прихильників МП і персонально Новинського як члена профільного комітету парламенту. Це створює безліч можливостей для прихильників МП розпалювати конфлікт під час вирішення питання юрисдикції та чинити максимальні перешкоди громаді в реалізації її рішення.

4. Ми зі свого боку десятки разів пропонували всім (і МПВУ, і державі) виробити певний механізм/алгоритм, який би фіксував волевиявлення громади і за додержання якого всі сторони визнавали би його результат незалежно від власного ставлення (подобається він чи ні).

5. МПВУ протягом всього цього часу ПРИНЦИПОВО ПРОТИ будь-якого сприйняття самого факту волевиявлення громад. Вони вважають кожний вихід громади з МП “захопленням”.

Тобто МПВУ системно не зацікавлена і не виявляє зацікавленості в тому, щоби знизити напруження і розв'язати проблему – навпаки, вони все роблять для того, щоби її загострювати. Відмова від діалогу з ПЦУ, відсутність адекватної реакції на запити суспільства, відсутність комунікації з державою. Натомість – ультиматуми та погрози.

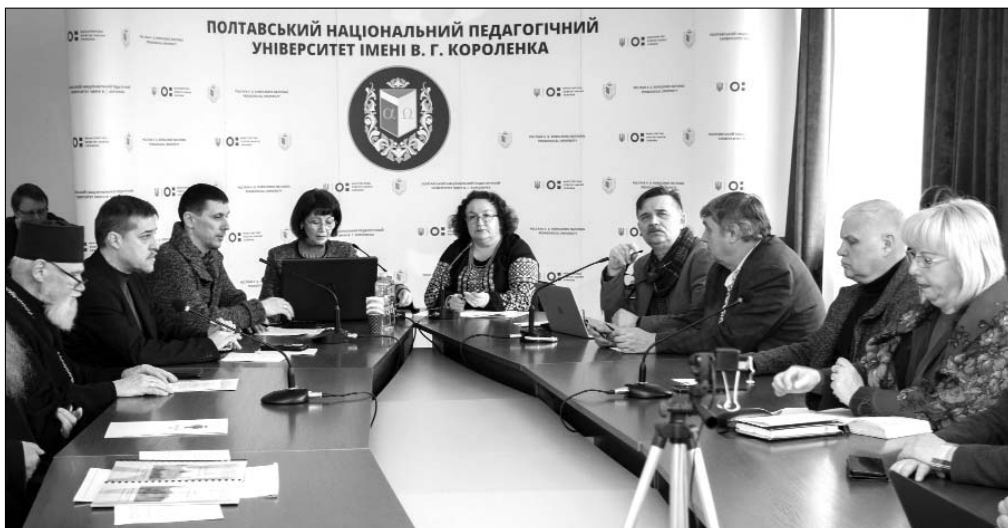
6. Закон № 2662 про реальну назву “УПЦ” – Російська ПЦ (МП) в Україні, визнаний Конституційним судом, – заблокований і не виконується. Якби він працював – значна кількість людей дізналася би правду про те, що їхня громада “Української Церкви” – насправді РПЦ.

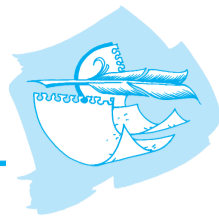
7. Доки не буде ухвалено комплексний закон, який заборонить втручання країни-агресора в релігійне життя України (а він внесений до парламенту урядом і може бути доповнений кращими елементами інших проектів), доти ситуація розвиватиметься спонтанно.

В руках парламенту – можливість перевести стихійне прагнення суспільства бути захищеними від отрути “російського міра” в річизе закону.

8. Патріотизм тих, хто про нього заявляє в середовищі МПВУ, має виявитися не в співанні “Ой у лузі...” а в конструктивній позиції щодо припинення підлеглості Москві та у реальних кроках до діалогу із суспільством загалом та із державою і ПЦУ – зокрема. Бо інакше цей патріотизм – чергова декларація без внутрішнього реального наповнення.

Євстратій ЗОРЯ,
Митрополит Білоцерківський

Богдан ГАСЮК: "Моє від мене не втече, а що моє, ніхто не рушить"

Хустина з френзлями

Новели

З роками віко скрині усе важче подається – не тому, що завіси заіржавіли, чи ще з якихось поправних причин. Справа зовсім не в завісах, не в скрині навіть. Вона не зносима, оцей пролакований доторками рук твоїх і твоїх попередниць жертвеник, що кожна із роду підступає до нього, гейби до святині, котрий навіть різким порухом кисті можна осквернити. Ні, річ тут зовсім в іншому. У наповненості, в тім, що скриня держить у нутрі своїм, що виношує, чисто таки як жінка дитя, ще одна із роду, хранителька його таємниці і берегиня його спокою. Легкий скрип якої, наче підбадьорливе слово: ще держимось, Бога хвалити! І ти не годна засумніватись. Ще держимось!.. А відтак уже починає розказувати – саме так, кожна скриня знає безліч історій, котрі передає із покоління в покоління, лиш направ слух, аби вловити ту бесіду, вмережану в шурхіт полотна, вклепану в монисто, що тихим дзенькотом лиш підігрує, як музика, тим словам, що має повісти. Полотно, мосяж і шкіра – то її троїсті музики, її скрипка, цимбали і бубон, але, на голос беручи, веде таки вона!

Ось цей, приміром, рушник належав ще прабабі, котрої навіть не кімуєш, але про котру знаєш завдяки їй. А це мамина кожушина, на якій дрібоньким взором розсіяно цвіт, – вона розкаже про мамину молодість... А осьде бабина запаска, а за нею шаянова спідниця, а там, на споді самому – кептарик. Кожна річ і кожнісінький на ній карб чи зарубочка – мова, залишене пращурками письменно, яке можна зчитати тільки з поміччю скрині, яка доповнить, поправить, коли схибиш, мов дитина книжку читаючи, підкаже і розтлумачить. Аж заки, рядок за рядком, не дійдеш уже й власної історії, а відтак історії своїх дітей.

Горсик – дончина метрика, – залишена не по ній свідчення, що вона таки була, належала до цього Роду, і так само як і всі жінки до неї – вірила, докладаючи до загальної справи. І, на послідок, самітова хустка з білими тороками – скриня вихаркує її в самому кінці, виштовхуючи з найглибшого закутка – її шлюбна... Отже, Рід продовжується – підсумовує поважно, гримаючи предвічним віком – Бога Хвалити, держимось! Але на цей раз ти б хотіла заперечити, наструнчившись всіма нервами, постати супроти, проте... Заздрівши супокійно звислу, мов серпик-мережка (теж посвідка приналежності до Роду, що із преже віка помічує кожному жінку: місяцеподібна, ріжками дгорі настроєнена сережка-оберіг!) колодочку, опускаєшся на долівку, – не смієш перечити, лиш дужче затискаєш в руках доньчину шлюбну хустину. Дарка – так звали її. Коли народжувала її, пугач цілу ніч викрикував в причільне вікно, а коли народилася – стих. І пізніше ти переконувала себе, що тобі то в гарячці тільки вчувалося, що не було ніякого пугача, не було жодних знаків...

А Дарця росла і, нею тішачись, милуючись єдиною своєю донечкою, ти притисла в собі важким материнським серцем, гейби брусом бочку з огірками, всі сумніви і страхи: вона буде щасливою! Та й була така, гріх небеса гнівати, навіть оця хустина тому свідок, що таланило їй: чоловік, господарка, врешті дитя... (як же тішилась, що сповила первістком донечку – маленьку наступницю вашого Роду: "Держимось ще, Бога Хвалити!", названу в честь твоєї матері, а її бабці – Іванкою...). Але пугач по скількох років прилетів знову, сполошивши тебе серед ночі надричним криком, аж тобі кости викручувало од кожно-

На одному сайті я прочитав таке: "Звуть мене Богдан Гасюк. Народився року Божого 2003, числа 27, червня місяця в Івано-Франківську, де жив якихось три-чотири роки, а відтак зіслали мене батьки на опікунство діда і баби в село Олеша. За то я їм широко дякую. Там же, в Олеші, 2019-го року закінчив школу і вступив до ПНУ ім. Василя Стефаника на факультет філології. 2020-го потрапив до Товариства письменників і журналістів імені Івана Франка. Власне, пробуєся я ще з початкової школи... Звісно, тії проби були уривчастими і перепадистими. Десь писав, десь не писав. Думаю, моє від мене не втече, а що моє, ніхто не рушить". Уже ці кілька рядків, згодиться, викликали неабиякий інтерес до автора. А потім були його неспівні надсилання творів на здобуття Міжнародної українсько-німецької премії імені Олеса Гончара: спершу одну новелу (може, не підійде?), потім наступну... Завдяки спонуканню журі витворився цілий цикл, читати який неможливо без захоплення. Тож заздрю тим, хто вперше ознайомиться з творчістю нового лавреата Гончарівської премії у номінації "Мала проза".

Олександр БАЛАБКО

го "пугу", що будив заспані, силоміць зацитькани роками страхи. Здавалось, разом з ними оджило у тобі щось первісне, звиряче, і, піддавшись волі дичини в собі, ти вилетіла в двір і таки поцілила, збивши зі стріхи черепком ненависного птаха, а відтак гналась садом з сокирою, поки не порубала на кавалки, лиш пір'я врізнобіч летіло... Раділа тому улову, думаючи, що збулась, що переборолася... Лиш до року усвідомила – ні, хіба тільки розгнівала Бога, який, можливо, попереджував, а не лякав, проте – яка уже різниця?

Намість пугача тепер пугакали гвири і гармати. Фронт, як незастиглі гижки в мисці, посувався то вперед, то назад, приходили одні, відтак інші, заки владу не перейняли свої, і то було празником, якого музика не стихала доти, поки її не розстріляно. Прийшли совіти. Розстрілювали, катували, глумились. Муж твоєї Дарці, яко один із заколотників, подався в ліс, вона ж, сарака, як в церкві присягла, пішла за ним: і в горі, і в радості... аж до смерті... Хоч і не знаєш допевне – жива твоя Дарця чи уже при Правді. Минуло три роки, а од неї ні вісточки, ні скупенької штафети. Ні, звісно, ти розумієш, що то небезпечно, що так, можливо, вона оберігає тебе, а головне – своє дитя, котре зосталось при тобі, але бодай щось. Ти віриш, що таки жива, не може бо твоє дитя, оте таке кмітливе і розумне сотворіння, що вже на вигаслі сподівання було дароване Богом, отак ось померти. Віриш... тому-то кожного разу трусяться тобі руки, коли підходиш до скрині – там історії життів виписані і підкреслені чіткою лінією: б-у-л-и, тому боїшся одного разу виявити, що історія твого дитяти теж уже дописана.

Ох, як боїшся, що якоесь скриня потвердить оті страхи... Готова б навіть спалити, тільки не наважуєшся іще, вичікуєш, кожного дня випорожнюючи її лоно, аби довідатись: жива не жива... Іно оте дівчатко з золотими і теплими кучериками здержує, бо інакше б пірвалася зараз-таки в той в ліс, аби знайти або Дарку, або кулю, щоб ця мука врешті урвалася, або її з'явою, або твоєю смертю... "Ба-бо – смикає тебе за рукав Іванка, яку навіть не завважила за ремствуванням, – а що ти плачеш?" Збудилось, видко зголоділо, або вчуло твій плач.

Маленький ангелик, що тримає на цім світі, не даючи зневіритись до решти, та й хіба можна, бачачи це розпашіле личко, що уже обрамлюється вродою, котра ще ледь-ледь, але таки уже проступає, засіваючись на майбутню красу, зневірюватись? Оці голубенькі, як відбиток неба на воді, очиця, оці рівними лініями викраєні усюнька, що по обидва боки впираються в ямички, ці кучерика, що спадають обважені власною густістю, хіба усе це не запорука будучности? Хіба це не є підтвердженням отого скриненого скрипу: "ще держимось!?" "Не плачу, Іваночко, то по-рохи" – протираєш очі, більше себе, ніж її

переконуючи, що ще таки держишся, ая, назбитки, а триматимешся! "А що то? – показує пальчиком на хустину. – Хустина. – А нащо вона? – Ну, видиш, баба все в хустині ходить, колись виростеш і так само вив'язуватимешся. – А в тебе якась енча, бабо, цого? – Бо се празнична, а в мене до ходу, – смієшся, тішачись допитливістю своєї онуці, аж роз'яснюється тобі. – То вона буде моя? – Та, буде твоя. – Коли, бабо? – Коли вмру... – А коли вмреш?" – не знаєш, що відповідати, лиш усміх вичавлюєш, пригортаючи до себе, хоч ледве стримуєшся, аби не розридатись, так тобі запекло, ніби хто окропом в груди плеснув. Воно не винне, звісна річ, не розуміє ще навіть тих слів, тільки ти, посвячена в знаття того, боїшся. Ні, не смерти, а за неї тобі лячно.

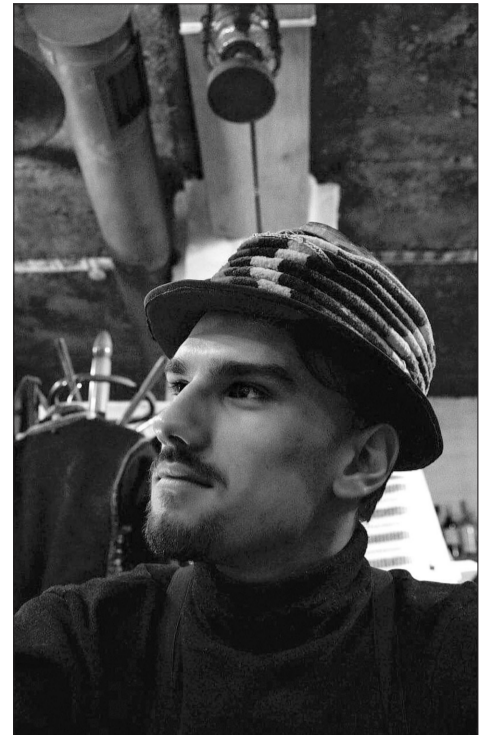
Що ж буде з сиротою, як не стане тебе? А якби, не приведи Господи, отак раптово, нагло вмрети, що ж тоді? Ні, не буде, не буде, не буде сего, аби що сталось, а мушиш держатись ради неї – оцього згусточка ніжності і тепла, що зложившись на твоїх грудях, бавиться згардою... "Не скоро, Іваночко, – відповідаєш врешті, обгортаючи малечу, – не скоро... – Добре, ба, – погоджується..." Ще держимось, Бога хвалити, держимось...

Непорожна

Вони були б вродливі, конче вродливі, ба більше – прекрасні були б! – з охайними рисами, так зугарньою скомпонованими, до ладу кожна – кожнісінька цяточка, кожнісінька мушка на личку доповнювала, доточувала б самотність їхньої вроди, засвідчуючи їй, як краший прояв краси і величі Бога. Вони достеменно мусіли бути такими. Ти знаєш це допевне, ніби видиш кожне із них, ось просто перед собою, живих у плоти і крові, що усміхнено, ледь задерши носики дгорі, простягаються до тебе в обійми. Ти можеш діткнути їх, обмацати, пригорнути і понюхати. Так-так, можеш понюхати! Вони пахнуть! Ти чуєш той нічим не підробний запах, що пізнаєш серед тисячі інших, бо такий може належати тільки твоїм дітям, такий несформовано-ніжний, але виразний, проте, як гла, що виплала в пушку.

Вони були б особливі... Високі чола, підперті рівнесенькими – жодною хибі, ніби викреслені впевненою рукою маляра – брівцята, а головне – чорні! Неодмінно чорні, і такі ж, настояні, аж синню віддає на відблику, як афини, оченята, що впевнено, з легкою звирячістю в погляді, споглядають світ, котрий мав би належати їм. Мав би... Ти вироювала, виношувала їх в уяві, інколи навіть фізично відчувуючи, гейби гуцання немовляти в утробі. Вони мусіли бути вродливими! Вони мусіли бути...

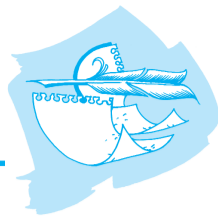
Але прийшла вона. Хтось казав, що

наступила – на що, питається, наступила – на що? Ні, не наступила і не почалась, – вона прийшла, розтоптавши все, заталабувавши в болото усі мрії і сподівання, роками накопичені, назбирані, нажебрані в долі і Бога мрії! І весь світ, усі оті зацілілі од нього полишки, довелось ховати, відкладаючи на потім, щоб відтак можна було розгорнути з ганчір'я, ніби збанок, і знов милуватись, наповняючи новими набутками... Мусиш ж бо вірити в будучність, в оте далеке "колись", що колись врешті настане, але за нього треба боротись. Дармо ніц не дається, навіть Богом обіцяне "завтра"...

Здоймаєш з себе запаску, розгортаєшся, ніби мотилик, що випручується з кокона, з тим спідницю, сорочку, рада би навіть це тіло скинути з себе, бо й воно тобі тисне. Відчуваєш його слабкість, непристосованість, непотрібність в цій хвилі. Навіть його б заховала в скриню... на відтак... Бабою даровані згарди, замотані в хустину, теж ховаєш наспід. Кімуєш, як вперше їх одягала, коли була ще дівчаком, коли ще вірила у недосяжність небес, у їх вічну блакить, але їх також можна здерти з високости, кинути під ноги і розтоптати брудними чоботами. Тепер ти це знаєш. "Таков файнов будеш молодичков – казала баба, обзираючи тебе в святочній вбері, зі згардами поверх киптарика – то дуже файно, коли дівка має згарди, то статечности додає"... Ох, якби ти, бабо, знала, що ніц не додає тота мосяж, що ні від чого вона, бабцю, не береже. Ні від нечистого духа, як ти повідала, ані від злого ока. Ось що береже – кажеш, одягаючи сподні, – бодай од вітру, од оманливого почуття свободи, що навіює його легіт, литок торкаючись (ах, ніхто ж їх тепер і не помацає більше, не роздвине жилавими руками, прости, Господи, так і сколіничують, чоловіка більше не знаючи...), бо нема зараз свободи, лиш конечна потреба у ній. І кирзакі на ногах теж боронять од доторку з землею. Бо недоречно зараз почувати в собі діточість, що босоніж гониться по набувнявілій грядці, чуючи в споді плід, що пульсує, гейби живий. Не вільно. Голий нерв напоказ тримати, то дурість, надмірна безпечність, слід ховати, щоб ворог не вчув, бо ударить саме в нього... Тепер ти навіть й не жінка, навіть у цьому тобі відмовлено, відібрано від тебе, вишкребано, ніби тісто зі стінок ночв. Мусиш насталитись, щоб не зломали, борони Боже, або й гірше – збесчестили. Тепер ти навіть не жінка... А мала бути! Мала! Таков файнов молодичков, що пеститься у вроді своїх дітей, у любови свого єльного мужа...

Але край потребував оборони! Ліс потребував хлопців! Вона потребувала жертви! І він пожертвував – себе, кинув їй у пащеку, захищаючи рід... Ой, роде ж мій – виривається на видиху, ніби блювота, жовцю направлена – ой, роде ж мій, – а відтак

уже те їдке, що аж груди роз'ятрює “та де станеш, там заплачеш — нема родиноньки”... А ти таки відчувала, ні-ні — знала. Пам'ятаєш, як випалила тоді, коли хвалиться, що по всім, коли побіду вистругає, витешете з костей ворога (Господи, ви ще навіть у перемогу вірили! Смішно тепер, навіть через плач...) побудує нову хату, неодмінно з верандою: не зможеш, умреш! Ти ж точно віддала, дівко, не знати як, але віддала, ще з самого початку розуміючи, що вся та партизанка зійде на пси, що облава за облавою вас усіх передушать, як блих на псови в тому лісі. І відпускаючи тоді теж розуміла, що йому не вернутися назад, як дичині, що вскочивши в капкан силкується випрочатися, ще дужче затягуючи сильце довкола ший. А він навіть не спудився, лиш скривився на мент, а затим розсміявся — дурна, — пригорнувши до рамена напівпритомну.

Взагалі всі ті кілька днів перед облавою ходила, мов остріву з тіла виїнято, не чуючись, усе як уві сні бачачи і себе теж — якось збоку, відсторонено, ніби з-за шкла запотілого. Лиш в останній день прояснилось тобі: треба рятувати його, треба з тої ями витягти, хоч би силою, як звіра з барлоги. Але марно. Вже було пізно... Його везли на останній фірі, геть скервавленого, з відкритими очима, що — з тобою порівнавшись — ніби благали про щось, а ти навіть заплакати не посміла. Забоялась плакати, щоб не виказатися. Ні, себе не було шкода — родини... А вони мали б вродливими бути... Тільки од нього могла-с народити таких діток. У них будуть твої очі — шепотіла йому до вуха, як таїну якусь, коли лежали на тій верігчині посеред лісу — такі ж норовиті очі... А носик — відповідав, сміючись і погладжуючи твого, — такий як у тебе, і устонька — цілував... Так і прикипів до уст тобі той поцілунок — останній, гейби Юдин в саду Гетсиманському, проте він сам собі і Юда, і Христос. А ти... стражденна Магдалена? І не Магдалена, і не Марія. Відчуваєш його смак на своїх набряклих губах, тепло останнього доторку, і холод — теж...

Так, од нього тоді ледь війнуло студінню, аж тебе сиротами обдало, мовби виїшла на протяг, але ти не завважила. А тепер, ідучи отим проклятим лісом, підмічуєш кожен залишений ним слід, винюхуєш, як пес, що іде в погоню, хоч лапають, дівко, тебе. Тут ви вперше здобались, коли ходила до баби по відвар для матері, тут ви й розпрощались, і ти знову ідеш до старої. Тепер уже по лік для себе. Нанизуєш оприятлені спомини, що вигулькують з-поза розчепірих вітром гілок, позираючи на тебе то приязно, то навпаки, найжучиш злісно. Хотіла би збутись, але не годна, не старчить сміливості. Властиво, ніколи не була сміливою, інакше згинула б поруч з ним, і це була б праведна смерть, а тепер буде, яка уже буде, яку запропонують...

Бабина хата здерлась на самий край кичери, мов одбита од стада овечка, що по довгім скитанні уже не потребує товариства. Одичавіла. Обгикана кругом бузком і яличками-самосійками різного віку, що затуляють її од чужого ока, стоїть одиначкою, не одразу і вгадаєш, що там чиєсь житло, лиш коли підійти впритул, хата показується, як гриб по дощі. Заворожена — кажуть люди в селі. Ая, навіть війна її оминула, не запримітивши... “Ходи сюди, дівко”, — крикнула стара, аж ти здригнулась, напудившись, — слава Йсу, я чого прийшла... — знаю, чого — урізує стара, вигортаючи з запаски натереблену кукурудзу, і кидаючи по пригорщі в цебер — але тобі не можна — як то не можна? — стара призирається більмуватим оком, аж шкіра тобі на спині терпне, а відтак кидася навіглі, встаючи — бо груба-с, чо! В груди заходять запарі, проймаючи усе твоє нутро, а відтак зачинає поклувати, ніби ость.

“Груба-с” — дзвенять в голові слова старої, та й вона покрикує щось тобі вслід, але вже не вслухаєшся, лиш розбираєш на окремі згуки оте “груба-с”, смачкуючи

кожним осібно, а відтак жалячись об ссс, наче об кропиви. Ти груба! Таки вспів, вспів, холера — кричиш з радості, живіт обіруч обхопивши, — а сльози так і ви-краплюються, стікаючи видом, сміх од зубів одбивається — через плач, божечку, через плач, а таки тішишся. Зацитькуючи крука, що кряче, гейби насміхаючись, але тобі однако. Обтираєш рукавом очі, вирівнюєшся, здіймаючи очі вгору, де сидить, одним оком до тебе обернений ворон: знаю — кричиш, надриваючись — знаю, що буде байструком, але якщо твій Бог хоче поглумитись з мене, то вже сега не буде! Лети — шпуряєш патином — най знає, що у него є я, і мої груди закрийот його од кожного каменя! Б'єшся у груди, а ворон далі щось каркає, проте тобі байдуже, весь світ тобі байдуже.

Лягаєш на лист, розпластуючись, мов зростаєшся з ним, мов сама стаєш листочком. Одірваним з дерева, обнесена вітром, обдета всяким терном, а таки покладена врешті до свого поконецьчя. Ти на своєму місці, жінко! Ти тепер жінка! Жінка! Зараз уже розумієш, що тоді благали його очі. То була остання воля. З тамтого уже берега. Поглядом з-поза Ріки. Збережу — шепочеш — наперекір... Наше конче вродливе, неодмінно вродливе дитя! З чорними, аж синіми на відблиску, як афини, очима. Твоїми, любаску, очима...

Безіменна

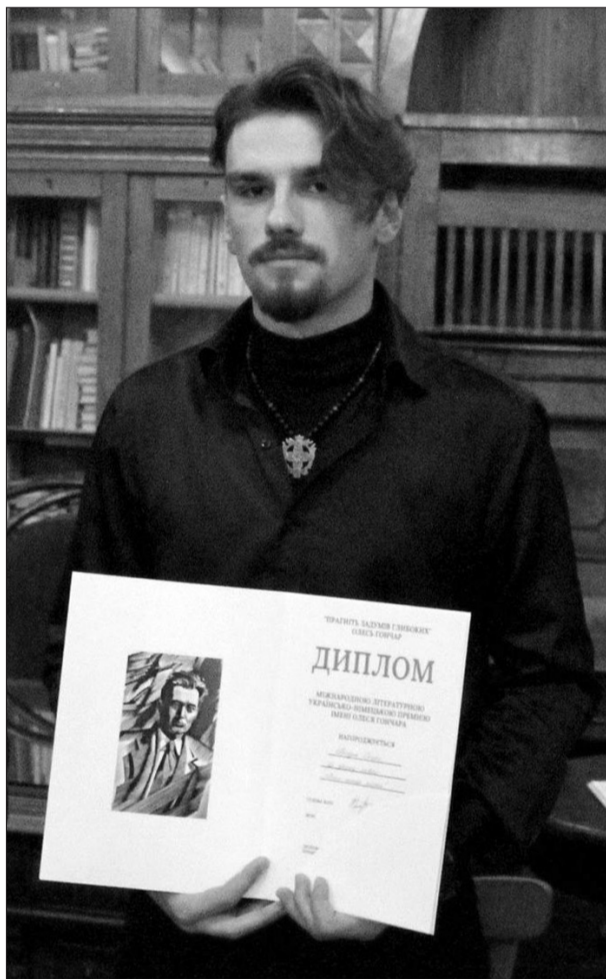
Одчиняйте двері —
Наречена йде!...
Павло Тичина

Живеш... очікуючи ту, ім'я котрої ніхто не називає, ніби не насмілюючись і водночас ігноруючи (сливе оте катеринене воно, тільки в іпостасі самої цариці). Здається, вона взагалі безіменна, тому як не вихрещену, кожного разу іменують її по-іншому (або, як у традиції українській, кличуть не справжнім найменом, відводячи нечисту силу...): північна, південна, столітня, перша, друга, чергова, нескінченна. Одна і та ж! Як не називали б суку, вона залишається тією самою, і ні, не потрібні їй, нафіг, ніякі боги війни — вона сама божество, вона — війна! З тих найдревніших, що впорскувала віру в себе в саму кров людську; що з'являється на світ з черговим поколінням знову і знову, аби змусити поклонитись, а відтак прорідивши народи, шезнути до наступного пришестья, ліку котрим нема. Але котрого ж кажучи. І саме тому повертається, бо тільки люди здатні сотворити Бога, і тільки вони здатні знищити його зневір'ям, переставши поклонятись і приносити жертву, переставши закликати її, переставши вірити в неї.

Але цього не станеться. Вчинені гріхи треба виправдати силою, що змушує чинити їх (диявол — яскравий тому примір, приклад перекидання відповідальності, чисто по-діточому на когось іншого: то він мене змусив, я бо не винен!). І кожного разу, коли гріхи людства починають обтяжувати, пригинаючи найдужчі грішників до землі, хтось із найслабших проведе той демонічний ритуал, назвавши сусіда дужчим грішником, якого треба покарати, і вона прийде. І проливатиме кров невинних, бо та цінніша, найсмачніша, попросту кажучи, а прикликателі назвуть її черговим завуальованим, таким, що годиться для возвеличення ім'ям, і коли вона піде, перекинуть свої злодійства на неї, бо нове ім'я дає право говорити про ню, як явище щойно вироджене, котрого не існувало до сї і котре не повернеться, бо відтак буде

Інша Война..

Власне, ти знаєш її. Дуже добре. Минулого віку ви запізналися аж надто близько, тоді її називали Другою, відтак перейменували на Велику Вітчизняну (війна вітчизняного виробництва — жарт, а доля правди така є, вітчизняки прикликали її й назвали на вас, і вона, озвіріла, ревучи ішла навстріч, розкидаючи тілами врізнобч, як пожежа, спопеляючи все живе на своїм шляху). Виверження її жорстоке і коначне. Щонайменше для тебе. Кому доводилось хоч раз зустрітись із нею, ніколи не зможе забути, та пам'ять проноситься навіть крізь смерть, як гріхи, і оживає в наступному житті спершу легким мулянням, відтак поколюванням, а за тим уже нестерпимим болом, як в плоти застряглий осколок, котрий не можна витягти. Як он у

Мирона, що пройшов Чечню, подавшись у добровольці армії Дудаєва. Він також має спорідненість з нею, навіки поділену навпіл контузією. Власне, щоночі вибігає у двір з криками, які важко розтлумачити. Це його мова, та, на котрій поминає загиблих, що ще вважає просто безвісти пропалими. Вірити, що вернеться. Так, вернеться... Неодмінно.

Інколи здається, що воно у нього загострюється, відчуття її приходу, розростається в нутрі болями, які лікарі списують на банальний такий обман розуму, тобто мозок грається з мироновими відчуттями; ага, звідки їм знати про те, чим відає сей чоловік, котрий ще до анексії Криму бігав до військкомату, щоб його туди направили. Звісно, його не взяли. Не придатний бо. Хворий. Вселенська несправедливість — якби сказала сусідка, бабця Віра, але така ісполняється. Бо не вільно бач, ніззя. А Мирон, здається, теж відчуває її наближення, тепер, коли наростила сил, коли поживилась, вона муситиме просуватись. Мусить, бо таке її призначення. Власне, свій свого, як говориться. Ота контузія у них спільна, поділена навпіл як остання кацавайка, на двох і порівну. Втім, її прикликали, попри травмованість, а його увільнили. Хоче раненість в Мирона одна, а в неї число Пі з двома хвостиками. Та й узагалі, ти допевне знаєш, що такі там конче потрібні, як страві сіль, бо його досвід, ота сама травма, працює уже на самозбереження, як рефлекс у звіра, що випрочався з капкану. Звідтоді відчуття захищеності стократизується і інстинктивно помагає оминати всілякі засідки. А Мирон такий звір. Тепер таких одиниці, але ти зна-

єш час, коли такі становили хребет війська, коли з них творилися армії. Бо ви, як дич, маючи загострену чуйку, уміли перехитрити сучу дочку, обійти з тилу і заставши зненацька завдати удару, по котрім мусила стихнути, поправляючись. Тоді ніхто не вважав вас слабими, не приписував всіляких діагностів. Та й чи був на те час? Головним було бажання йти за своє право уродзоне, як у польській кажуть. За свою рідню, за те що не годни віддати за дарма, принести в жертву, ні.

Ти, Леміш, Муха, Чубань — неборна четвірка месників, — теж не сповна розуму за нинішніми мірками. Але саме ви були чи не найціннішими у своїй паланці воєнками, властиво, вас через те першими і знешкодили. Підірвали в печері (хоча, звісно, без зради не обійшлося) підступно і нищо, посеред ночі, як заведено у тих клятих недолюдків, а відтак з неділю “дизурили”, чи не воскреснете випадково. У них усюди цінувався підступ і нищість. До прикладу, оте народне “обзирання” скервавлених і порозірваних тіл, аби вчислитити родичів, яких відтак вивозили на сибіри, в кращому випадку. О, сибір... Чому ж бо їм не сидіти в своєму сніговому царстві, в якому навіть воші і гниди дохнуть від холоду і гязі. А тепер вони знову виявились, тобто їхні виплодки з тим самим духом імперіалізму і панівної гнилі, що плекають від часів, коли повилазили з багна і стали вищими од братських їм жаб. Ти знаєш їх, і на превелике розчарування, покоління незалежних дозволило їм жити поруч себе, дало право пятакати тією виглумленою церковною, що пришепили їм їхні царі, аби жвякати хоч подібно до людського. І молитись їй преклонно, молитись...

Ти визираєш з вікна, чекаючи, коли, врешті, надійде вона, знаєш, що надійде: як і в Мирона, у вас із нею свої розрахунки, ще відтоді, коли прозивали її другою, а відтак вона перетворилась на “визволення проти”. Як багато чести простій таки суці, що спаскудила життя мільйонів, такі вишукані імена, ніби ордени, виблискують на її пошрамованому, обліпленому струпами і гнойовищами тілі. Ти відчуваєш той подих, що жене порохом, кров'ю і спиртом, іще чимось, там багато ароматів і ними гонить як самогонярою від діда Тимка.

Він теж воював тоді, коли і ти, але його війна закінчилась поразкою, а твоя смертю. Тому зараз ти чекаєш її знову, а дід спився і вмер. А може десь у чийсь колиці його душенька знову погойдуються, стискаючи кулаки в жаданні відплати. Ви всі хочете відплати і вам однаково, скільки років поспіль доведеться вертатися за відомстою, ви отримуєте її, рано чи пізно видерете з грудей чужинців і прищепите собі замість ордену, це куди прикметніша нагорода. Твоя рука затискає знимку... Ти, тобто Комар, тепер ти уже не той і не в ту епоху, але пам'ятаєш — Леміш, Муха, Чубань...

Єдино збережене архівне фото, те, ще довоєнне, коли були ви підсвинками на пасовиську, що його відтак зорано чужинськими гусеницями і засіяно вашими ж трупами. А тепер ви знову зійшли, вас скільки не каліч і не зноурю, ви ростете і ростете. І скільки б з того боку не лізло, ви все одно нові і свіжі, готові стріти ворога і гордо подивитись їй у вічі: фіг стара, не вгадала! Ви вилушчуетесь наново, постаєте з попелу і пожарищ, із пролітої крові і гарива стрільби, голенькі, але вже в мазепинці, аби вести нову боротьбу, чи швидше стару на новий лад, або повертаєтесь з новими силами. Казати, що є щось тут нового, невинувато, бо це іще з козацтва тягнеться і тягнеться, і ніяк тому не урватись.

Але мусить, рано чи пізно, станеться так, що вона боїтиметься вернутись на цю землю, коли покоління проклянуть її і її жерців знищать. В тій печері, де згинув ти, привалить каменем її, — на сей раз ти знаєш за ким подіба, — і згинуть наші воріженьки, нарешті, сповниться навіки, бо це не просто слова, але пророцтво.

Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

Діалог уможгливий

— Я впізнаю тебе. Це знову ти...
 — І я тебе, здається, впізнаю...
 — Хвороба твоя — спрага висоти,
 — На тім стояв і дотепер стою.

— Ти все життя ширяв у небесах.
 — Щоб землю звідти зором обіймати.
 — А зараз хто? Як всі, нікчемний прах.
 — Зате я жив! — я міг би так сказати.

— За кого ж ти борюся і страждає?
 — За брата, щоб позбувся сліпоти.
 — За брата, кажеш? Що ж ти брату дав?
 — Ти сам обмовивсь: спрага висоти.

— Та все одно ж він гнеться, як лоза.
 — Але зате й випростується він.
 — Ти придивись: в очах його сльоза.
 — Від радості грядущих перемін.

— Від радості, яку уб'є тротил?
 — Я вірив змалку в добрих, а не в злих.
 — Ти поривавсь збагнути рух світил.
 — І я таки наблизився до них.

— Вразлива твоя правда, руйнівна.
 — Та біля неї грівся не один.
 — За цю оману заплатив сповна.
 — Зате лишивсь назавжди молодим.

— І не жалієш анітрохи?
 — Ні. Я горній сплав, де в спілці зір і слух.
 — Але ж ти там, де всі труди земні.
 — Я скрізь, де з плоттю не змирився дух.
 29.09.1982

Європа — Азія

Європа — Азія. Дороги у невідомість мідний пил.
 Урал-ріка. Місток убогий, мов яшма, грає небосхил.

Я зупинюся за рікою на пагорбі, як на кону.
 І зачудуюсь, і рукою з Європи в Азію махну.

Жуки машин окремо й скопом, глухих лісів зелений дроз.
 Три кроки з Азії в Європу, з Європи в Азію також.

Я гість тут... вибір еретичний так чи інак, та не втекти...
 Ялини обіч знак окличний, стовпи і шлях у два світи.
 13.09.1979

Падіння

Прощайте, віршники і книжники, прощайте, клопоти нудні.
 Добрідень, зухи-гірськолижники, вітрами вишмагані дні!

Душа, марнотами мордована, нарешті крила підняла.
 З вершини стежить зачаровано в долині плавний лет орла.

Сосну, лавиною скалічену, звідтам впівока поміча.
 І при жорстві, сніжком підсвічену, вужів прижухлого плюща.

Вірші з архіву

Від автора. Труди і дні поета — це й перегони з собою. Поет певен: те, що він напише завтра, буде кращим від написаного сьогодні.

Ця стихійна переконаність жене його вперед. Від публікації до публікації. Від книжки до книжки.

Архів його розростається. Накопичуються чорновики, збільшується кількість віршів, які з різних причин не потрапили до книжок. Частина з них загубилася в періодиці і автор про них забув. Інші не дочекалися критичної фільтрації, осмислення чи й переосмислення.

Поету, одержимому спрагою відгуку на подразники реальності, ніколи озиратися на своє розширпане літературне господарство.

Та гряде час, коли марафон уповільнюється чи й уривається. Поет усвідомлює: треба поквитатися, щоб порятунку піддається.

Так призбирувалася, укладалася й редагувалася книжка “Вірші з архіву”.

Поштовхом, який прискорив цей процес, стала російсько-українська війна, яка загострила відчуття крихкості людського життя.

Строкатий, роз'єднаний незвідка десятиліттями матеріал, обумовив і відповідну форму подачі: у вигляді суверенних, але взаємопов'язаних добірок. Ця — одна із них.

Та ось лечу по крутосхилу я,
 лечу і падаю в сніги,
 підкошений тією силою,
 що затаїлась навкруги.

Я пам'ятаю: смолоскипово
 день зашарівся і пригас...
 Отак і ти нас, доле, кидала
 на камінняччя бід й образ.

На рифи розпачу і підступу
 жбурляла в хижості своїй,
 аби принизити до відступу
 пересування по кривій.

І хоч оговтавшись удосвіта,
 я забував уроки ці,
 лишались грубим карбом досвіду
 жорстокі шрами та рубці.
 10-11.05.1979

Мотогонки

У цій шаленій круговерті
 не розпізнати — свої? чужі?
 На грані безуму і смерті
 мотоциклістів віражі.

Мчать пугівцями боковими
 з низин підступних до вершин.
 Пил то здіймається над ними,
 то опадає сукном рудим.

Та довгождана мить настане,
 замруть болільники — невже?
 І той, хто вчора був останнім,
 сьогодні в лідерах уже!

Натужно дихають мотори,
 холоне кров від їх виття.
 Бензину чад. Стрімкі повтори.
 Змагання долі і життя.
 1976

Селянський син тіка з кімнати,
 перо міняє на лопату,
 папір міняє на граблі —
 і припадає до землі.

Старанно, люто припадає,
 в Злодійській Балці пропадає,
 клепа,
 копа,
 саджа,
 сапа —
 аж на чолі його ропа.

Випроба сил, утома тіла,
 але душа відмолоділа,
 але розвиднилось очам.
 Він бачить тут,
 він чує там,
 він щось важливе примічає
 і долю знов благословляє...
 26.04.1983

Невдачі

Множаться невдачі —
 дерев'яш наче.
 Множаться невдачі,
 ну й нехай.
 Не заплачу,
 не впаду в одчай.

Несумісна з поспіхом
 самооборона.
 Зустрічаю пострілом
 з лука Аполлона.

Пострілом, не пострілом,
 а зухвалим посміхом:
 буду — не забуду,
 якось перебуду.

Множаться невдачі,
 горе — не біда.
 Надто нетерпляча
 їхня ворожда.

Друзів помаліло?
 Та зате повір —
 серце не зміліло,
 погострішав зір.

Множаться невдачі,
 мабуть, неспроста.
 З тих невдач одначе
 спротив нароста.

Хай живуть невдачі!
 В череві невдач
 зріє сила зряча —
 долі помагач.

Де стерня й солома,
 будуть знов жнива.
 Істина вагома,
 хоч і не нова.
 1967, 2007

Сумніви

Коли на серці сутінки,
 тоді приходять сумніви.

З-за овиду тривожного
 постануть, як мерці.
 А в кожного / у кожного!/
 по свічечці в руці.

Стоять над узголів'ям,
 мов привиди із притч.
 Лякають недокрів'ям
 невиспаних облич.

О безтілесні сумніви,
 за що мене ви судите?

Непевна ваша мова
 з розмитим “так” і “ні”.
 Ви просто людолови,
 неситі пси нічні,
 тирани навесні!

Та ранок марш заграє
 на молодих вітрах,
 і ваша тиха зграя
 заб'ється по кутках.

А при столі моїм
 у парі тиша й грім.
 Записничок залежаний,
 книжки із цигарками,
 та аркуш помережений
 нервовими рядками.
 1966, 2007

Уже зів'яли квіти мого квітня,
 душа ж, як і колись, двадцятилітня,
 розхристана, чутлива, молода.
 Дарма, що потай доля-вереда
 нетанучим сніжком припорошила,
 й ворожка нам не те наворожила,
 на що ми сподівалися. Гай-гай!
 Сміється серце, не впадає в одчай.

Ну а коли воно й буває незряче,
 не потураю. Хай собі поплаче.

Не сльози то, що протягом хвилини,
 а дрібен дощик сонячної днини.
 Покрапає між іншим і — дивись —
 розвидниться уже, як і колись.

Бентежусь я тоді, коли зненацька
 душа ударить каблучками хвацько,
 бровую поведе, примружить око
 і піде з вихлясом скоком-боком.
 Стривай! — її осмикую, — вгамуйся!
 Не забувай, що ти ледь не бабуся
 між подруг молодих... вона ж своє:
 в долоні плеше, каблучками б'є
 і на мою нотацію нестрогу
 ще й язичка показує з-за рогу.
 06.02.1979

Вересень

Темний лісок, бузина та бур'ян.
 Мирно пасуться Каштан і Буян,
 дружно вибджолюють коси.
 Шурхають-пурхають біля криниць,
 а під горою в траві долілиць
 спить бригадир біля воза.

Ти, бригадире, поспи-подрімай,
 тільки і в сні не давай,
 не давай серцю примхливому волі.
 Жде ще тебе незасіяний клин,
 ждуть сівачі біля машин,
 діти у школі.

Солодко пахне земля восени,
 терпко гірчать над ярком полини
 днів гіркотою.
 Сняться тобі неусміхнені сні,
 вперте мовчання — попробуй збагну —
 жінки, що ген за рікою.

Сни проминуші — такий наш талант.
 Чуєш — ірже нетерплячий Буян,
 будить не вперше.
 Сонце пече. Бригадире, вставай!
 Ти тільки волі собі не давай,
 викрпий легше.
 24.12.1982

У проданій хаті

ГрушкИ заглядають крізь шиби,
 грушкИ, яких більше не їсти
 і на іменний Маковій.
 А ми — понімили, як риби,
 дарма, що дозволять присісти
 у хаті — уже несвоїй.

І дивиться мати на сина,
 а син, як на хвору, на матір,
 що гроші затисла в руці
 і думає: праведна сило,
 то як же — тут вік звікувати
 й за все оте — ці папірці?!

Ох, мамо, журись, та не дуже,
 господар гука на підмогу,
 а ми тут — уже чужаки...
 “Камаз” зачепився за грушу
 й летять разом з листям під ноги
 тверді ще, незрілі грушки.
 29.11.1991

Чорний ангел

Коли у пеклі починався грім,
 а звалось пекло — клініка Жовтнева, —
 над тілом над розпластаним моїм
 гойдався чорт у павутинні мрева.

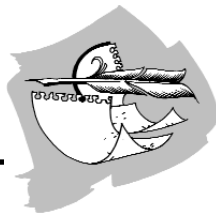
З обличчям хижим, чорним, як намул,
 він корчив рожі й шкірив білі зуби.
 В тамтам гатив, і був підземний гул
 провісником нещастя і погуби.

Мав помічницю, жваву, як і сам,
 я пам'ятаю жар її долоні.
 Кружляла у підвальных небесах,
 хоч твердила, що вчилася в Сорбонні.

Коли ледь-ледь розвіявся туман
 і я очима став шукати чорта,
 то зрозумів, що чорта вже нема,
 є просто чоловік, як сажа чорний.

Він рухався по колу й напрямки,
 мікстурою поїв мене проворно.
 Подушку поправляв, при тім білкі
 очищ його ворочались, як жорна.

Ще бачив я немов крізь сито світ,
 іще затисла рот скоба мовчання,
 а він писав на дошці алфавіт
 і вгадував думки мої й бажання.

Оклигав я й знесилено прорік:
— Ти хто, скажи, реальність чи омана?
Зубами зблиснув чорний чоловік:
— Я є студент із чорного Судану..

Продершись крізь п'яту й туман химер,
наздоганяє пам'ять дні утеклі...
Хто ж то насправді був — суданський негр
чи херувим, що почорнів у печі?
15.09.1987, 22.09.2007

Злидню — сльози, невігласу — свято,
в арештантах душа, під замком.
А проте не втомився махати
брат-галерник веслом-язиком.

Платить справно лукавий скарбничий
за його невпокорений дух.
Та лишається присмак гірчичний
від немудрих акторських потуг.

В передгроззі нового розколу
кожен тягне на себе кермо.
Той же гаспид ганяє по колу
і на нас приміряє ярмо.

Й доки брат надриває горлянку
принародно про цвіт на піску,
час товче нашу долю-селянку
в допотопнім її сіряку.
03.09.1992

Старий будинок загнаний у ряд
впритул до інших, щоб забув про соло.
Час вибив йому очі — всі підряд!
Аби осліп і не прозрів ніколи.

Таке він бачив, і таке спізнав,
що, пригадавши, можна й одурити.
Тут Зеров жив і зором обіймав
світільники мужів старого світу.

Тепер ще й пам'ять розпинає за
його Катутла, гульгтя й фронтера.
Старий будинок плаче, та сльоза
незрима там, де замість шиб фанера.
02.06.1993

Поету Льоні Кисельову

*Тільки двічі живемо.
Дай нам, Боже, щоб любили.
І щоб люди не раділи,
Як у чорний світ йдемо.
Л. Кисельов*

Всі ми — від нігтя до волоса —
/ кожен собі цабе!/
прагнемо власним голосом
викричати себе.

Продертись крізь буднів зарості
до правди, як божества.
Гірше, коли на старості,
добре, коли в двадцять два.

Милий, незнаний хлопчику
з пушком на губі.
В сум'яттях, досадах, клопотах
серце моє — тобі.

Так незвичайно вистояв,
так рано спочив...
Іменем власним висловив:
поет — то найвищий чин.

Смерть при позірній млявості
нікого не забува.
Краще, коли на старості,
гірко, коли в двадцять два.

Не підібрати кволому
ключик до джерела.
Хлопчик від нігтя до волоса
в сяєві ремесла.

Після перегляду кінофільму “Людина-амфібія”
Іхтіандр під хвилями зникає,
на землі несилла більше жить.
Безутішна дівчинка питає:
— Правда це чи вигадка? Скажи.

О мистецтво!
Дивна твоя влада,
все, чого торкнешся ти, твоє.
Зміниш ракурс — й правда вже неправда,
а неправда правдою стає.
03.10.1976

Вечір вітряний вікнами світиться,
тіні й світло — суціль рябизна.
І негадано — Моцарт, як вітер цей,
вітер сонячний з глибу вікна.

А в програмі “Рабиня Ізаура”,
сентименти і нам не чужі.
Слухай Моцарта... твій Шопенгауер —
душ холодний на ватру душі...
25.05.1991

Фіолетові ночі, бузкові світанки,
фіолетові гори в рухливим серпанку.
Фіолетове море гойдає причали,
фіолетовий край, фіолетові чари.
Це з вини фіолету, з вини фіолету
не лежить, не спиться старому поету.
Він сидить на балконі свого хмарочосу —
невиправний дивак, напівголий і босий.
Він все думає думи свої многотрудні —
непорухливі і білий, як вихола в грудні.

Намагається їх воєдино зв'язати,
щоб вони задзвеніли, як лицарські лати.
Та пропали слова і мотив не дається,
фіолетова злива все лється і летється.
І зітхає поет, цмулить знов сигарету,
що немов світлячок у п'ятні фіолету.
29.06.1981

Муса Галі, Іван Драч, Володимир Базилевський. Дні Літератури в Башкирії, Уфа. 1979 р.

Коли невдача в тебе, не печалься,
коли біда знічев'я, не барись:
поезії — найвищому начальству,
душею зачудовано скорись.

Вона тобі за сонце і за ліки,
на владний клич її — іди хутчіш.
Вона із тебе зробить чоловіка,
якщо і був ти глиною колись.

Занурюйся в її пахучу крону,
шукай у високості і траві.
Поезія й тоді за оборону,
коли вже й оборонці неживі.

Із надр земних її уперта сила,
з галактик віра, що долає страх.
На всіх морях — її легкі вітрила,
світільники — на всіх материках.

Гряде вона й кінець стає початком,
де зяє прірва, зводяться мости.
Поезіє, беззахисне дівчатко,
прийди, присядь,
зігрій і захисти.
1973, 2007

Того, хто видер царську пектораль
із паші безвіку, із схову-схрону
могильної землі, — піймав шпиталь
і не пуска, як Рим раба з полону.

Де інший рив, та шез мов печеніг,
плоть степу пропоровши до утроби,
там дар йому співочий допоміг
в непам'яті перехопити здобич.

Тепер він між чужими усиха
в капкані болю, самоти, сум'яття.

І мисль його відвідує лиха
про помсту — дію скіфського закляття.
11.08.1993

Алергія

Алергія на цвіт, алергія на мед,
на пилок лободи й помідори...
Рівновагу утратив би й сам Архімед,
навіть маючи точку опори.

Не реальність довкруж, а плавуча тюрма,
загойдало і плоть деревіє.
Задихається жертва, повітря катма,
алергія...

Рве сорочку на грудях, хрипить чоловік,
вкотре кривних і друзів полоха.
Алергія на світ... алергія на вік...
на дворушну епоху...
14.09.1988, 22.09.2007

Рациональнішає вік,
перевиса у прозу вбогу.
Рациональний чоловік
не в небо дивиться — під ноги.

Поет свій статус береже
бодай в космічному оркестрі.
Та навіть місяць в нього вже
у архаїчному реєстрі.

Таку скажену зиму перебула!
Тепер кона при градусі тепла...
18.03.1993

Молодість, бистра лодія,
гавань твоя — весна.
Молодість, ти — мелодія,
світло того вікна.

За парубоцьким звичаєм,
забудим давним-давном,
стукаю пальцем трічі я
прямо у те вікно.

Потім стою, не дишаю,
шерех нічний ловлю.
Лагідною і тихою
як я тебе люблю!

На путівцях прихованих,
де сосни і небосхил,
молодість зачаровано
стежила рух світил.
09.11.1978

Мовчання — золото.

Доки серце молодого
плаче і співа,
не мовчання — золото,
золоті слова.

Соромливо мовлені
у глухих садку.
Опівночі зловлені
там на моріжку.

Скільки років пам'яті,
а вона жива.
Бо звучать слова оті,
золоті слова.
08.06.1979

Ми самі не знаємо
скільки саява маємо.
Хоч душа, як решето,
не без правди брешемо.

Любцю моя, любцю,
втіхо паперова.
Ой яка ж ти люта,
гейби татарове.
1965, 2007

Всі кола Дантового пекла
пройшла душа-самотина.
Так натерпілась, що затерпла
і стала каменем вона.

І не сміється, і не плаче,
сама в собі, глухоніма.
Пішла б кудись, але ж незряча,
заплакала б, так сліз нема.
16.03.1982

Скосить Смерть — Любов посіє знову.
Бунін

— А може, ні смерті нема, ні любові,
а є циркуляція вічної крові?
Її замирання,
її замерзання,
і знову скресіння,
і знову бродіння?

— Хіба не тебе я зятато косила
в епоху Трясила?
Хіба не конав ти від шляхти й османа
в епоху Богдана?

— По тій косовиці
я сяла зразу.
Хіба не вродив ти
в епоху Тараса?

— Життя здобував я
не тільки любов'ю,
а й вічною кров'ю,
несмертною кров'ю.

— Так щезни
в грядущому палеоліті,
я слово посію твоє на граніті!
22.08.1988

Ілля Репін: “Тарас Шевченко – Страстотерпець і Великий поет чарівної України”

До 135-річчя портрета Тараса Шевченка пензля Іллі Репіна

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Я народився військовим поселенцем українського військового поселення”

Ілля Репін народився 1844 року в місті Чугуїв на Слобожанщині у сім'ї військових поселенців, що чітко засвідчив у автобіографічній книзі “Далеке близьке”: “Я народився військовим поселенцем українського військового поселення. Це звання дуже нікчемне, – нижче поселення вважалися хіба ще кріпосні”. За словами художника, його батько “був живим свідком цього казенного кріпосництва”. У 1819 році проти нової форми поневолення селян постав якраз Чугуївський полк, в якому служив дід Репіна. До 1857 року, коли аракчєєвські поселення були скасовані, в місті як центрі Українського військового поселення розташовувався його штаб.

Западає в душу пронизливе зізнання, зроблене Репіном через багато десятиліть: “Я був повний гордою думкою військового поселенця, що, крім України, ніде на світі нічого доброго бути не може...” Ці слова можуть послужити гарним епіграфом до спеціального наукового дослідження про животворну з'яву Тараса Шевченка в Репіновому житті й заповнення його в майбутньому духовною присутністю національного Кобзаря...

Підлітком Ілля навчався рисунку в топографічній школі корпусу топографів Українського військового поселення, а після його закриття (1857) став учнем іконописця і портретиста Івана Михайловича Бунакова, якого вважали “кращим майстром у Чугуєві”. У Художньо-меморіальному музеї І. Ю. Репіна в Чугуєві (“Сам Чугуєв – це чистий скарб! – вигукнув Репін, коли йому перевалило за тридцять”), працівники якого самовіддано пропагують творчість Майстра, зберігаються чотири оригінальні ікони, написані Іллею Юхимовичем у підлітковому та юнацькому віці. Репін неодноразово приїздив до Чугуєва, коли навчався в Петербурзі (написав тут у 1867-му картину “Українець за косинями”), і впродовж життя. У 70-річному віці Репін активно займався заснуванням у Чугуєві народної школи з художніми майстернями, за словами художника, він “написав цілий проект створення “Ділового двора””, зробив великий грошовий внесок, але задум не був реалізований...

Нині до художньо-меморіального музею в Чугуєві входить картинна галерея “Лауреати премії І. Ю. Репіна”. Серед них – мій друг, народний художник України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, голова Харківської організації Спільки художників України Віктор Ковтун, який від початку повномасштабного збройного вторгнення Росії в Україну мужньо працює в Харкові під ракетними обстрілами над створенням яскравих полотен (уже близько 300) про героїчних захисників міста й художньою фіксацією злочинів російських військ... У грудні минулого року Майстер став лауреатом Державної премії імені Богдана Хмельницького Міністерства оборони України за найкраще висвітлення воєнної тематики у творах літератури та мистецтва, а 2023-го, у Чистий четвер, відкрив у легендарному Харкові унікальну виставку картин, аби, говорячи його словами, “всю цю загарбницьку нечисть змити”... Переконалий, що з таким вагомим патріотичним доробком талановитий український художник і цього року стане лауреатом премії свого видатного попередника Іллі Репіна...

Десятого жовтня 2022 року одна із смертоносних ракет, вивернутих із жахного гирла смурної від крові Московщини по пресвятому Києву, розірвалася в Парку Тараса Шевченка між пам'ятником його імені та пам'ятником Іллі Репіну, що стоїть біля Національного музею “Київська картинна галерея” навкоси через вулицю, яка у 1955–1992 роках носила ім'я геніального художника. Відновлення її історичної назви на честь підприємця і мецената Миколи Терещенка не повинно було б означати, що Репін прославив Україну й Шевченка у світі значно менше, проте саме так і виходить, якщо за 30 років у Києві не з'явилася нова вулиця Іллі Репіна. Між іншим, цьогоріч Метрополітен-музей у Нью-Йорку визнав Іллю Репіна українським художником...

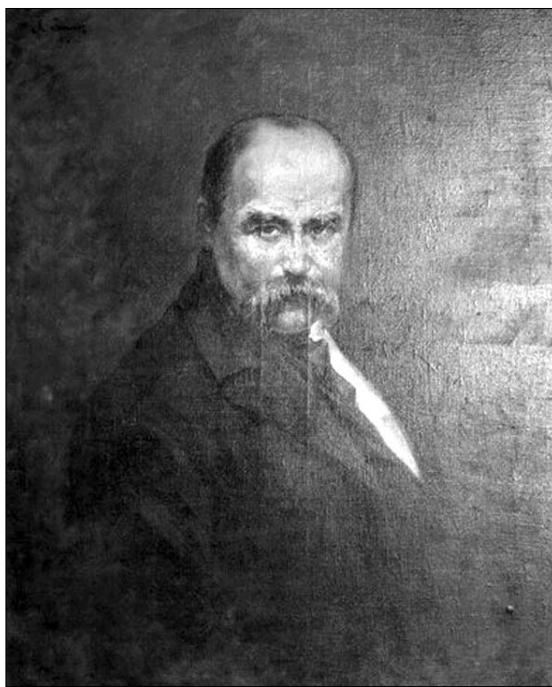
Коли Шевченко вперше з'явився в духовному житті Репіна?

У 1863 році, запалений бажанням вчитися малювати, Ілля подався до Петербурга. Там, як і Шевченко, Репін спочатку навчався в рисувальній школі Товариства заохочування художників, а 1864 року, тобто приблизно через чверть століття після Тараса Григоровича, вступив до Академії мистецтв, яку закінчив у 1871-му, врешті-решт, як і Шевченко, став її академіком (1893). Подібно до Шевченка, захоплювався художником Карлом Брюлловим, називав його, вітійствуєючи, “геніальним талантом”. Тоді як, за точними словами Олександри Боткіної (доньки Павла Третьякова), “сам не вповні усвідомлював масштаби своєї геніальності”. Його шанованим учителем був Іван Крамської, який у 1871 році створив видатний портрет Тараса Шевченка: “Цікавився лише зауваженнями Крамської і слухав лише його”. Та коли невдовзі у 1875 році Крамської обурився, що Репін – “людина, в якій тече в жилах хохляцька кров”, – намалював, нібито супроти своєї “спеціально народної струни”, паризьке кафе з кокетками, талановитий учень виявив український характер і заявив: якщо народність є у суб'єкті, “то він вирозить її у всьому, за що б не взявся...”

По-справжньому виразно, чітко й сильно ставлення Репіна до Шевченка було вперше виявлено аж у листі від 8 квітня 1881 року до Павла Третьякова, в якому 37-річний знаний художник різко відповідав на пропозицію написати портрет публіциста і критика, колишнього редактора журналу “Русский вестник” Михайла Каткова (1818–1887). Репін обізвав Каткова “ретроградом”, який “накидався на всяку світлу думку, клеймив ганьбою всяке вільне слово”: “Невже цих людей ставити поруч із Толстим, Некрасовим, Достоевським, Шевченком, Тургенєвим та іншими?! Ні, утримайтеся, ради Бога!”

Відразу й невідворотно стає вичерпно зрозуміло, що Тарас Шевченко давно перебував у Репіновому сонмі найавторитетніших письменників, але він особливо беріг істинно дорогоцінний здобуток у глибині душі, не розплескуючи на людях і навіть у спілкуванні з друзями... Далі лише через два з лишком роки в листі до того ж Третьякова від 10 липня 1883 року Репін знову схиляється перед генієм Шевченка, розмірковуючи про те, що Академія мистецтв не завжди правильно визначає “природжені таланти” й часто-густо готує ремісників, наслідувачів, заробітчан. Ілля Юхимович емоційно вибухає: “Так, це школа життя, школа боротьби за існування!!! Але не школа мистецтва, якої і бути не повинно насправді. Хіба може бути школа для поетів? Хіба уряд виділяє гроші на приготування... Шевченків, Лермонтових, Некрасових?!” (Ілля Юхимович любив окличні знаки, і, треба сказати, вживав їх, як правило, доречно).

Отже, спеціальний публічний аналіз творчості Тараса Шевченка чи навіть емоційна подільчивість вражень від конкретних поезій – не в стилі Іллі Репіна. Зате зовсім ясно, що поет Шевченко піднесений художником Репіном на нечувану й небачену височину. Він – серед Репінових “великих світочів”, які “завжди будуть

Портрет Т. Шевченка. І. Репін. 1888 р.

предметом мого поклоніння”. Осмислення Шевченка було, сказати б, невербальним, інтровертним, ішла величезна внутрішня робота розуму та душі й по-шевченківськи пекла зсередини “огнем невидимим”.

Отже, залишаю поставлене запитання для глибокої і розгорнутої відповіді допитливим дослідникам, а сам переходжу до першого з'явлення Тараса Шевченка на полотні сорокарічного Іллі Репіна.

Не чекали портрет Шевченка на картині Репіна “Не чекали”?

У 1884 р. ця картина, на якій зображено несподіване для родини повернення додому політичного заслання, була представлена на 12-й виставці передвижників у Петербурзі й наступного року придбана Павлом Третьяковим, але художник допрацьовував її до 1888 року, зокрема безпосередньо в Третьяковській галереї. На думку критика Володимира Стасова, цей дивовижний шедевр був найважливішим і найдосконалішим на виставці, він неперевершено передавав “трагічні типи і сцени нинішнього життя”. Від себе додаю, що в живописному плані картина вражає глибиною психологічного, людинознавчого розкриття характерів, емоцій і витончено-прекрасною передачею світлоповітряної атмосфери помешкання. Звісно, це можна побачити лише в безпосередньому контакті з полотном, але я багато разів надовго зупинявся перед хвилюючим твором Репіна у Третьяковці, адже на стіні квартири художник помістив портрет Шевченка в шапці та кожусі, відомий як автопортрет (1860) за фотографією Андрія Денєра 1859 року та літографією Миколи Мурашка. Там само Репін зобразив і портрет Миколи Некрасова, і цей настінний тандем найчастіше трактувався як звичний у сердовищі тогочасної інтелігенції.

Це прийнято. Не буквально, а по суті тодішнього та пізнішого відчуження й розуміння названих поетів прогресивними інтелігентами і самим Репіном. Ми ж пам'ятаємо, що Шевченко мав особисту, незалежну позицію щодо Некрасова, увічнену в Шоденнику 11 квітня 1858 року, тобто через два тижні після повернення із заслання в Петербург: “Некрасов не тільки

не поет, але навіть і віршотворець аляповатий”. Зрозуміло, що в межах статті неможливо розкрити таку непросту й інтригуючу тему, втім, я вже зробив це в окремому дослідженні, опублікованому минулого року в “Слові Просвіти”.

Загальноприйнято, що важливим і плідним періодом у творчості Репіна були 1880-ті роки. Це ніколи не пов'язувалося безпосередньо з іменем Шевченка, проте, на мій погляд, саме він огненно-незримо нуртував у щирій душі художника, випалюючи її зрощеність, утілюючись духом у полотна з української тематики й зрідка – у власні зображення та вербальні позначення своєї невідгубної присутності...

“Земляки замовили мені його портрет, щоб повісити в хатці, на Дніпрі, яка стоїть біля його могили...”

Ще один різкий епізод, пов'язаний з Іллею Репіном. У 1888 році члени Київської Старої Громади, що гуртувалися навколо часопису “Київська старовина”, саме йому замовили портрет Шевченка для першого народного музею поета, заснованого в Каневі біля могили Кобзаря 1884 року, – Тарасової світлиці¹. Художник взявся за виконання почесного замовлення старогромадівців з такою відповідальністю, що, вже працюючи над портретом, навіть написав 27 квітня 1888 року з Петербурга хвилюючого листа до Павла Третьякова:

“Ось моє до Вас прохання: якого кольору очі у Тараса Шевченка? Будь ласка, подивіться і дайте мені відповідь скоріше. Земляки замовили мені його портрет, щоб повісити в хатці, на Дніпрі, яка стоїть біля його могили... А вже недавно був тут портрет, я його установлював², любувався, а колір очей забув – здається, карі?”

Репін, очевидно, просив Третьякова заглянути в очі Шевченкового портрета з його картинної галереї. Це міг бути лише вже згаданий твір Івана Крамської. Певно, він був представлений на художній виставці в Петербурзі, де Репін виявив портрету Тараса Григоровича ширшу й теплу увагу. Та яка прикрість – забув колір поетових очей!

Портрет Тараса Шевченка художник створив на основі відомих його фотографій 1858–1860 років і поетових автопортретів у світлому й темному костюмах (1860). Втім, Ілля Юхимович прибрав або притушив характерну для згаданих автопортретів хворобливість обличчя Тараса Григоровича і сумний вигляд очей. А серед фотографій художника, певно, найбільше привабив знімок Івана Досса, зроблений на початку 1860 року – один із найкращих у прижиттєвій іконографії Шевченка. На посьному портреті вловлюємо характерну фотографічну поставу голови анфас, а поворот фігури – у три чверті, виконана вона фронтально, що дає можливість заглибитися у фізіономічні особливості портретованого. Високочоллий Шевченко дивиться на нас суворим і пронизливим поглядом з-під брів. Як писав незабутній Борис Олійник, “гостро позиркував з-під еретичного лоба”... Пристрасно-спопеляючі очі буквально заворожують, притягують, переконують, кличуть за собою – це, здається, найефектніший здобуток пензля Репіна.

Обличчя поета органічно виступає з багрового тла, що немов увібрало у себе відблиски полум'яної поезії Шевченка, воно стримано, але ефектно висвітлено згори. Ілля Репін зобразив Тараса Шевченка істинним апостолом свободи – гарячим послідовником і пристрасним проповідником волі, нестримним поборником правди...

Художник із честю виконав історичне замовлення, передане від громади через Дмитра Яворницького українським педагогом, філологом, етнографом і громадським діячем Володимиром Науменком (1852–1919). Після отримання картини Науменко, за гоголю з громадівцями, замовив для Тарасової світлиці її копію у художника Харитона Платонова (1842–1907), яка й була передана в липні 1889 року до народного музею. Тоді як

оригінал Володимир Павлович зберігав у редакції “Київської старовини” і у себе вдома до смерті, тобто понад тридцять років, — він умотивовано вважав, що в Тарасовій світлиці немає належних умов для зберігання такого шедевру³. Нині портрет Репіна — у Національному музеї Тараса Шевченка в Києві, а копія, виконана Платоновим, утрачена в роки Другої світової війни.

“Неймовірний народ! Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності і братства!”

У спогадах відомого діяча українського національного руху, славного нащадка запорожців Євгена Чикаленка (1861–1929) є надзвичайно цікавий епізод, який, на жаль, ігнорується. Йдеться про те, як, прочитавши листи із закордонної подорожі “найталановитішого тоді російського маляра І. Репіна” з захопливою розповіддю про польського художника Матейку⁴, котрий “своїми історичними образами будив в поляках любов до своєї старовини і підіймав у них патріотичні почуття і т. д.” він... Прочитую Євгена Харлампійовича:

“Під вражінням тих рядків я написав до незнайомого мені особисто Репіна приблизно такого листа: “А хто Вам, високошановний Ілля Юхимович, заважає історичними картинами будити в українцях любов до своєї старовини, і підвищувати у них патріотичні почуття і таким способом придати собі безсмертне ім’я українського національного маляра?””⁵.

Нагадаю, що Репін побував у польському Кракові восени 1893 року, проте з Матейком не зустрівся, той помер незадовго до його приїзду. Репін повідомив Володимира Стасова 26 жовтня, що “був на похоронах Матейки”. З Євгеном Чикаленком художник познайомився у 1896-му. Таким чином, історія з цитованим листом стосується початку 1890-х років, і, здається, тридцятилітній Чикаленко не мав повного уявлення про неабиякі здобутки в царині української тематики п’ятдесятирічного Репіна, який загалом створив близько 180 картин, етюдів, ескізів, начерків і замальовок, пов’язаних з Україною⁶.

Крім уже згаданих творів, назву деякі інші, створені до початку 1890-х років: “Українка біля тину” (1876); “Українська хата” (1876); “Село Мохначі біля Чугуєва” (1877); “Два українських селянина” (1880); “Запорозький полковник” (1880); “Вечорниці” (1881); “Отаман Іван Сірко” (1889); “Козак в степу” (1890) та ін. Не забуваймо й те, що Ілля Репін створив дев’ять малюнків до монографії Дмитра Яворницького “Запорозжя в залишках старовини і переказах народу” (1888) та до 1-го тому “Історії запорозьких козаків” (1892).

До речі, маловідомо, що в лютому 1892 року, тобто на двадцять шостому році життя, працюючи в московських архівах, Михайло Грушевський не проминув виставку Іллі Репіна в Історичному музеї, занотувавши в щоденнику: “...Дуже гарний етюд українки сподобався мені... поважне, задумане лице так і встає перед очима”. Йшлося про малюнок “Українська селянка”, виконаний у Качанівці під час подорожі художника Україною 1880 року⁷. Тринадцятилітній Репін писав Стасову: “Моя виставка тут робить велике оживлення. Народу ходить багато”. Зафіксував, що куплено картину “Малоросіянка” (1889)⁸ й особливо те, що “Суриков дуже задоволений моєю картиною — “Запорозжцями”...”

Повертаючись до Чикаленка, зауважу, що головний інтерес не в самому його листі, а в тому, що Репін, який, як відомо, відгукувався на листи до нього, розгорнуто відповів незнайомцю, і тут особливо важливо знову процитувати Євгена Харлампійовича дослівно:

“В листі тому Репін доводив, що він справді родом з м. Чугуєва (Харківської губ.), але не почуває себе українцем та взагалі “Малоросією” так злилася з “Великоросією”, що витворилася вже навіки “не-раздільна Росія”, і він своїм малюванням раз у раз намагався розбудити в глядачах любов взагалі до “русского народа” і брав теми і з українського історичного побуту, напр., як запорожці пишуть відповідь на лист турецькому султанові і т. д.”

Як відомо, картину “Запорозжці пишуть листа турецькому султанові” Репін створив у 1880–1891 роках. У рамках цієї статті немає можливості та й потреби роз-

Ескіз проекту пам’ятника Тарасу Шевченку. І. Репін. 1911 р.

повідати про безліч разів описане полотно, поготів у спогадах Дмитра Яворницького. Проте нагадаю, що, за свідченням Корнія Чуковського, “одних тільки етюдів до “Запорозжців” було у Репіна кілька сот, і мені здавалося, що в них навіть штрих український: м’який, музичний, ліричний”. Та ще Яворницький зазначав: працюючи над “Запорозжцями”, Репін так багато вивчив із історії козаків, що він уже нічого нового не міг йому повідомити. Втім, навіть у завершальних у його житті листах до Дмитра Яворницького старий художник звертався до вченого: “Дуже буду радий отримати від Вас що-небудь про запорожців... Як себе почуває Україна? Чи задоволена долею? Про українську мову вигукував: “Ах, чудо, чудо ця мова... Я слухаю, не наслухаюсь...”

Репін передав абсолютну непереможність українського духу, втіленого в запорожцях, який особливо сильно виявив себе в національно-визвольній війні з російським агресором.

Стосовно слів Іллі Репіна в переказі Євгена Чикаленка про “любов взагалі до “русского народа””, то дозволю собі спростувати їх справжніми словами самого художника про український народ з листа до Володимира Стасова від 6 листопада 1880 року, тобто з часу початку роботи над “Запорозжцями”: “Неймовірний народ! Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності і братства! За життя Запоріжжя залишилося вільним, нікому не підкорилося...” Яка вже тут “не-раздільна Росія”!

Щодо наміру Репіна написати гетьмана Богдана Хмельницького, про який згадує Чикаленко, то про нього художник заявив якраз на початку 1896 року, коли Дмитро Яворницький у присутності багатьох друзів і знайомих запропонував йому створити картину, присвячену гетьману Івану Мазепі. Тоді Репін відреагував емоційно різко: “Мазепу я не малюватиму. Я намалюю гетьмана Хмельницького”. Щоправда, так і не виконав обіцянку. Є думка, що Репіну не вистачило знань з історії України, щоб створити портрети цих гетьманів. Не без того. Проте, на мій погляд, йому бракувало насамперед животно-внутрішнього поклику — владного душевного поклику, щоб посилити образи таких різних і таких подібних у любові до України гетьманів...

На подальші настійливі наполягання Дмитра Яворницького про створення портрета Мазепи Репін рішуче відповів, зокрема у листі від 14 квітня 1896 року, що він є російська людина і кривити душею не може. Він любить запорожців як правдивих лицарів, здатних постояти за свою свободу, за пригноблений український народ, але гадки не має, що знаходить Яворницький значного у схиблених зрадниках, узгалі в зраді й віроломстві... Таким чином, Ілля Репін увірвав в офіційну російську великодержавну дискредитацію гетьмана Мазепи, саме в цьому надзвичайно виразно виявилася тодішня роздвоєність його душі... Той, хто намагається це замовчати, спрощує, примітивізує правдивий, живий і повнокровний образ українського художника...

“Споконвіку Прометей там орел карає”

У XX столітті галерея Репінових картин із української тематики суттєво поповнилася: “Гайдамака” (1902); “Чорноморська вольниця” (1908, 1910); “Козаки на Чорному морі” (1908); “Голова козака (Гайдамака)” (1910); “Гайдамаки на Умані готують зброю” (1898–1917) та ін. Особливо цікаво, що в квітні 1925 року Репін, який від початку століття жив у Фінляндії й не побажав поселитися в Радянському Союзі, розпочав лист до Яворницького пронизливим зізнанням: “І я все той же, і страждання по Україні у мене вже “як на собаці присохло”...” А в листопаді 1926-го повідомив Яворницькому, що знову взявся за Запоріжжя й читає все, що стосується України: “Незважаючи на старість, я набрів на хороши сюжет: Січ, уся Січ гуляє — весела година: танці, гопак і т. д. — забави...” У травні 1927 року скаржився, що почувається погано, але “все ж не кидав Січ...”: “Але закінчити вже не зможу... А шкода, Картина виходить красива, весела...” У процесі цієї роботи народилося полотно “Козак-бандурист із хлопчиком-джурою”, яке, до речі, замкало у творчості Репіна національну тему народного бандуриста, кобзаря, започатковану ще в Чугуєві п’ятнадцятирічним Іллею — акварель “Бандурист” (1859). Працюючи над картиною “Гопак”, Репін і помер на 87-му році життя...

Є чим захоплюватися в його живописній українці! Зупинюся на скромній акварельній композиції “Прометей”, виконаній у 1908 році для художньої листівки, гроші від продажу якої мали надійти на спорудження пам’ятника Шевченкові. Образ Прометей художник підкреслено взяв із поеми “Кавказ” (1845): “Споконвіку Прометей там орел карає”. Це перше, справді повноваге цитування Шевченка художником і, зверніть увагу, де саме! Його слова виведено на творі чорнилом праворуч угорі під прізвиськом поета, начертаним червоною фарбою: “Т. Г. Шевченко”. Ще нижче — пряме посилання на Шевченків твір — “Кавказ”. А ліворуч унизу посвята: “Пам’яті великого народного поета України. І. Репін. 1908”.

Уперше в історії живопису художник трактував образ древньогрецького героя Прометей, прикутого до скелі за викрадення божественного вогню, через його геніальне поетичне переосмислення Шевченком. Московщина виступає в “Кавказі” страшним уособленням загарбницької країни, з вини якої “течуть ріки, / Кроваві ріки!”, закланною країною суєсловів, лицемірів, Господом проклятих, яка може навчити лише “Кайдани кувати, / Як і носить!...” І сьогодні ці самі Шевченкові характеристики визначають істинну іпостась Росії — “чорна прірва з хижого десницею” (Ліна Костенко).

Не кажу, що Репін саме так осмислив і сприйняв історичну застережливості Шевченкового “Кавказу”, але й не міг він аніскільки не розуміти політичні смисли та пророчу глибину геніальної поеми. Немає сумніву, що Репін учинив як українець, він не побоявся відсунути вбік давньогрецький міф і по суті прийняти Шевченків образ Прометей, що символізує непереможність народу, який захищає свою свободу. Тобто, скажу без пафосу: через шість десятиліть після написання “Кавказу”, на початку XX століття Репін засвідчив, що стає пліч-о-пліч із Шевченком у розумінні долі України в імперській Московщині. Необхідно це знати і не потрібно забувати, поготів замовчувати...

“Ілля Репін — Дмитру Яворницькому...”

На прохання Комітету зі спорудження пам’ятника Шевченкові в Києві (до 50-річчя з часу його смерті та 100-річчя з часу народження) про участь Репіна в цій роботі, передане через Яворницького, художник відповів, що радий, “якщо пригледеться бути корисним для цієї святої справи”. Він виконав чотири ескізи для проекту пам’ятника, але на конкурс їх не передав через незадоволення результатами творчого пошуку.

Тема цих ескізів з’являється у листуванні з Яворницьким аж у 1926–1928 роках, із якого видно, що вчений попросив їх прислати, а художник... Цитує з листа від 26 грудня 1926 року: “...Проекти пам’ятника Тарасового, великому Тарасу Шевченку, не можу знайти...” Лише восени 1928-го старий художник знаходить два з

ескізів, у тому числі той, виконаний 1911 року, що нині зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві (інші три — у фондах Академії мистецтв у Петербурзі). Саме про нього Репін повідомляє Яворницького 1 грудня 1928 року: “Мені хотілося зобразити нашого великого поета на каторзі. З тачкою на роботі, він від’їхав подалі, прилаштував свою тачку замість столика й писав на ній свої вірші. Я ще не втрачаю надії знайти інші, більш вдаль маюнки цього проєкту... Особливо мені жаль, що не знаходиться епітафія...”

Справді, на ескізі зображено перевернуту догори дном одноколісну тачку з двома ручками. Між ними — погрудне зображення засланця Шевченка в шинелі й кашкеті-безкозирці у профіль праворуч. Тарас Григорович заглибився у свої думи, певно, найкраще їх озвучити поетовими словами: “Думи мої, думи мої, / Ви мої єдині, / Не кидайте хоч ви мене / При лихій годині”. Права рука підпірає шок, а ліва спирається на тачку, пальці притримують аркуш паперу...

Малоймовірно, що цей ескіз міг бути реалізований у пам’ятнику, проте він особливо дорогий нам епітафією, власноруч написаною Репіном. Отже, на ньому вторі праворуч — огненні слова Репіна: “Стратотерпцу Великому поэту очаровательной Украины — Тарасу Григорьевичу Шевченку”. Стратотерпцем, здається, ніхто й ніколи Шевченка не називав, у це слово Репін вклав своє високе розуміння його сакрального мучеництва за свій народ, за незламну віру в незалежність України від Московщини. Художник не став активним борцем за Шевченкові переконання, але він усвідомив історичну правоту Поета, який був уособленням України, котру Репін щиро любив.

Ліворуч унизу на ескізі художник підписав аквареллю і тушшю: “Москаль... Ілля Репін”... Очевидно, що ці самоіронічні, але зворушливо-пронизливі три слова під епітафією Кобзарю залишилися нами не прочитаними... Ілля Юхимович прекрасно знав, яке значення вкладав Тарас Григорович у неофіційну назву росіянина — “пройдисвіт”, “лютий злодій”... Він усвідомлював ментальну нещадність Шевченкових інвектив: “москалі — чужі люде”, “москалі і світ Божий в путо закували”... Відділивши, ніби самокепкуючи, слово “москаль” від свого прізвища, Репін перетворив його на удаване, незастосовне до нього, певно, сподіваючись, що в пам’яті земляків-нащадків його завжди пов’язуватимуть із чарівною Україною та її Стратотерпцем, великим народним поетом Тарасом Шевченком... Якщо врахувати, що на звороті паперу з проєктом пам’ятника Кобзареві, про який йдеться, Ілля Репін залишив у 1928 році дарчий напис не кому-небудь, а великому українцю Дмитру Яворницькому, то саме так і було...

Р. С. Вважаю за честь нагадати, що зі своїми славнозвісними творами з української тематики та призабутим “Прометеем” і ескізом до пам’ятника Шевченкові, Репін і сьогодні залишається з нашим народом і “чарівною Україною”, кажучи словами Тараса Григоровича, “живою душею в Україні витас...”

¹ Докладно див.: Танана Р. В. Тарасова світлиця. Черкаси, 2011. 160 с.

² Скоріше за все, Репін, який надавав велике значення грамотному розвішуванню картин, помістив портрет Шевченка на кращому для розгляду місці.

³ Цікаво, що на початку 1911 року з Києва просили у Репіна дозволу використати його портрет Шевченка для репродукції, приуроченої до 50-річчя з часу смерті поета: “Портрет знаходиться у В. П. Науменка в Києві, і від нього ми маємо дозвіл”.

⁴ Ян Алоїзій Матейко (1838–1893) — відомий польський художник, автор визначних історико-патріотичних картин, особливо батальних.

⁵ Чикаленко Є. Спогади (1861–1907). Київ: Темпора, 2003. С. 143.

⁶ Докладно див.: Белічко Ю. Україна в творчості І. Ю. Репіна. Київ: Мистецтво, 1963.

⁷ Не можу не нагадати захоплені слова Репіна про українку, висловлені в листі до Володимира Стасова в листопаді 1876 року: “А які на них дукати, наміста! Головні пов’язки, квіти! А які обличчя!!! А яка мова!!! Просто чарівність, чарівність, чарівність!!!”

⁸ Йшлося про портрет Софії Драгомирової-Лукомської в українському вбранні.

"Україна переможе, а росія програла!"

Торік восени в Гостомелі я відкрила для себе творчість дітей із гуртка малювання "Веселий пензлик". Їхні малюнки, виставлені в Будинку культури (прикріплені кнопками в приміщенні з розбитими вікнами), який восени й узимку працював як Пункт незламності, глибоко вразили мене. Там було те, чого діти ніколи не повинні були бачити й пережити, — ракети, підвали, ворожі вертольоти, знищення "Мрії", руїни... Діти малювали те, що бачили — і те, про що мріяли: малювати Перемогу. У ті суворі часи, коли щодня по кілька разів вимикали світло, воду й опалення через російські обстріли інфраструктури, діти однак ішли на малювання, показували приклад стійкості дорослим. І малювали, творили, мріяли. Я бачила цих дітей, їхнє щире бажання малювати. А багато хто з них провів місяць у холодних підвалах без світла й води в російській окупації.

Я вирішила зустрітись з керівницею гуртка Альоною Максим'юк і записати розмову для читачів "Слова Просвіти".

— Вітаю, дорога пані Альоно! Розкажіть, будь ласка, як і коли було створено гурток "Веселий пензлик". І звідки така цікава назва?

— Я започаткувала гурток малювання 2019 року завдяки підтримці директора Гостомельського будинку культури "Чотири леви" Леоніда Григоровича Драпа. Назвала гурток "Веселий пензлик", адже сам процес малювання проходить весело. Наприклад, коли діти нарікають, мовляв, у них не виходить, я їм кажу: "То Веселий пензлик веселиться. Він танцює для тебе. Нумо потанцюймо разом з ним!" Виконуємо танцювальні рухи — і малюємо далі.

Для занять гуртка виділили маленький кабінет. Перший місяць гурток відвідувало четверо дітей до 6 років. Першою виховницею була 5-річна Євочка. Вона ж була однією з перших дітей, які повернулись на заняття після окупації. 2020 року вже було 18 дітей — три групи по 6 дітей.

— На гурток ходять діти саме з Гостомелі? Вони самі хочуть малювати чи їх приводять батьки?

— Гурток відвідують діти з мікрорайону, де розташований будинок культури, а також з військового містечка в Гостомелі. Нині, під час війни, на гурток ходить звичай 16 дітей. Вони самі хочуть малювати. Навіть коли хворіють, часом відправляють до мене батьків, щоб узяти зразок малюнка сьогоднішнього заняття. А деякі вихованці пишуть мені в особисті повідомлення і просять відправити фотографію малюнка.

— Коли відновилась робота гуртка після деокупації Гостомелі? Чому були присвячені перші заняття?

— Офіційно робота гуртка відновилась в січні 2023 року, коли замінили розбиті окупантами вікна в Будинку культури й умови для занять покращилися. Але з травня 2022 року я вже працювала з дітьми, які вийшли на зв'язок і мали бажання малювати.

Перші заняття були присвячені арт-терапії. Ми малювали свої мрії після перемоги України, малювали тими матеріалами, які змогли принести — олівцями й старими фарбами, які збереглися. Гомоніли про красиві місця, які бачили, виїхав-

ши з Гостомелі. Діти малювали свої улюблені заняття, на які ходили до війни, — бокс, карате, танці... Мріяли, що ще будуть насолоджуватися поверненням славетної "Мрії" в Гостомель.

— Знаю, що ви з дітками робили патріотичні вироби й продавали, а виручені гроші переказували на потреби армії.

— Коли я повернулася в Гостомель (під час окупації в березні ми змогли все-таки виїхати), то не могла сидіти склавши руки, створила благодійний фонд "Мрія Гостомелі". З першим проектом "До навчання готовий" мені допомагала донечка Ніна. Пишаюся тим, як чудово вона впоралася! Виявили бажання допомагати і мої небожата.

Коли мій чоловік Павло побачив, з яким ентузіазмом ми всі дружно працювали, запропонував наступний проект втілити разом. Ми вирішили робити патріотичні вазу з скляних пляшок. Діти пропонували свої варіанти. Павло купив обладнання та навчив мене розрізати пляшки. Я вибрала оформлення пляшок у стилі декупажу, і діти хотіли опанувати цю техніку. Пляшки нам давали родичі та знайомі. Ми знаходили, де можна було приєднатися до ярмарку (здебільшого в Києві та Ірпені), і їхали туди разом із моїми маленькими волонтерами.

Найпершу патріотичну вазу "Бойовий Гусак" якраз у Гостомелі купила дівчина Юлія, яка приїхала зі своїм чоловіком з Києва, бо побачила пряму трансляцію з його інстаграму на ярмарку на підтримку наших гостомельських бійців. За зібрані кошти ми купуємо засоби для гігієни, шкарпетки, передаємо або в лікарні пораненим бійцям, або нашим волонтерам з Гостомелі, які їдуть у гарячі точки. Хочу організувати групу маленьких волонтерів, щоб ми могли збиратися і творити добрі справи, але поки що для цього немає приміщення.

— У березні цього року гурток помітила письменниця і волонтер Марія Морозенко й запропонувала передати малюнки дітей для поранених захисників, які проходять лікування у військовому госпіталі. Розкажіть, будь ласка, як сприйняли цю ідею діти й що малювали.

— Так, пані Марія запропонувала долучити наші малюнки до їхнього недільного відвідування поранених бійців у госпіталі. Якраз синхронно за кілька днів до того я вирішила започаткувати благодійний проєкт — малювати з дітьми мотиваційні лист-

тівки. На це мене надихнули діти, коли під час малювання співали пісню про пса Патрона. І я вирішила запитати, чи чули вони ще про тварин-героїв. Ніночка розповіла всім про Бойових Гусей. У дітей очі засяяли, вони з таким захопленням слухали! Тепер щонеділі ми малюємо листівку зі словами підтримки і знайомимось з патріотичними тваринами.

Дізнавшись про те, що ми маємо змогу підтримати бойовий дух захисників, діти отримали нове натхнення. Старалися навіть у дощову погоду приходити на заняття. А якщо не виходило, то вдома малювали і приносили малюнки наступного разу. Тож ми дуже вдячні Марії Морозенко за співпрацю і можливість наближати перемогу України!

— Я чула, що ініціатива з малюнками для захисників отримала продовження. Має відбутися виставка робіт гуртківців?

— Так, ініціативу з малюнками підтримала Любов Лаврінченко. Вона запропонувала 27 квітня 2023 року на заході від Центру вільного спілкування "Діалог" Товариства "Знання" України організувати виставку наших малюнків. Тема заходу — розмова про волонтерство з волонтерами Києва та Київщини, тож і мене запросили виступити. Ми стараємося встигнути намалювати малюнки до виставки. Діти після закінчення заняття не поспішають розходитися, адже хочуть встигнути завершити свої шедеври.

Нам дуже приємно, що є можливість показати свою історію, думки, емоції та почуття.

— Що дає вам сили й натхнення на таку самовіддану роботу з дітьми? Адже в часи війни кошти на культуру влада не надто хоче витрачати.

— Я з дитинства мріяла стати вчителем малювання. Так склалося, що навчалась я в педагогічному університеті за спеціальністю "початкові класи" і вищої художньої освіти не маю. Утім, маю вже десятирічний досвід роботи з дітьми. Для мене творчість — це життя, і я не уявляю свого життя без творчості та роботи для дітей. Люблю дітей і працюю для дітей. Діти — майбутнє нашої країни. Поруч із дітьми в мене генеруються ідеї, які сьогодні здаються безумством, а завтра стають реальністю. Вкладаючи в дітей сили, енергію, ресурси, ми ніколи не програємо. Тож вважаю свою роботу великим привілеєм і відповідальністю.

— Мене вражають малюнки цих дітей. "Мрія", пес Патрон, бойові гуси й коти, захисники — в творчості цих дітей чітко видно їхні авторитети й ідеали. Також, на жаль, видно й ті жахіття, які ці діти пережили, — підвали, обстріли, ракети, танки. Як думаєте, малювання пережитого несе для цих дітей терапевтичну місію?

— Малювати — це як мріяти, тільки на папері. Ось діти і малюють в основному перемогу України. Малювання дає змогу дитині висловити свої емо-

ції, почуття, страхи.

Діти пережили жахливі події. Наприклад, моя донечка дуже непокоїлася за свій садочок і школу у військовому містечку. Коли ми йшли в Києві до вокзалу, минаючи блок-пости із захисниками, вона підходила до них і казала, що краще б вони стояли біля її садочка, бо тепер його немає. Вона бачила, як вертольоти обстрілювали військоове містечко, як прилітали ракети, і це довго не давало їй спокою. Досі ми боїмося звуків вертольотів. Коли на занятті діти осмислювали творче завдання намалювати свої мрії, Ніночка зобразила, як вона з Бойовим Гусаком, котиком ЗСУ і псом Патроном сидять на лавочці, дивлячись у небо, де літак "Мрія" повертається в Гостомель.

Племінниця також пережила жахіття, коли снаряди приземлилися за пару метрів від нашого погребу. Це намалювала Маргарита, з малюнка видно, що в той момент віра в Україну оберігала усіх, що були там. Семирічна Євочка, коли малювала свою мрію, уявила себе феєю і підписала: "Україна переможе, а росія програла!"

Творчість лікує. Малювання розслабляє дітей, дає змогу виплеснути негативні емоції, думки. А я роблю все, що в моїх силах, аби дітки долали стрес, раділи й усміхалися.

— Як на мене, роботи цих дітей має бачити весь світ. Вони дуже ширі й чесні у своїй творчості. "Діти Гостомелі" — це вже своєрідний бренд, знак незламності. Що б ви хотіли побажати своїм вихованцям?

— Нехай сонячний промінчик у вашому серці передається тим, із ким ви зустрічаєтесь на своєму життєвому шляху. Нехай втіляться всі творчі плани, ідеї і мрії, а кожен день дарує радість творчого натхнення і життєвих гараздів. Миру й добра усім! І пам'ятайте: мрії не працюють, поки не працюєте ви!

— Недавно у Фейсбуці було оголошено збір на художні матеріали для вихованців гуртка. Зокрема, завдяки донатам шанувальників, у гуртківців з'явилась навчальна дошка, фарби, маркери, папір тощо. Як діти сприйняли те, що люди згуртувалися, щоб допомогти їм мати найкращі матеріали?

— О, бачили б ви ці оченята! Вони сяяли, мов зірочки на небі. Коли їм розповідала, завдяки кому вони можуть творити, деякі діти повірити не могли, що про них узагалі хтось знає! Ще з більшим задоволенням малюють, використовуючи матеріали і бережно до них ставляться. Але найбільше раділи, коли побачили дошку, сказали, що нарешті я зможу також малювати разом з ними. Ми безмежно раді, що люди підтримали нас, і щиро вдячні за донати на проєкт "Веселий пензлик".

— Які волонтерські благодійні проєкти ви ще плануєте?

— Планую разом з дітками продовжити співпрацю зі Спілкою письменників. А також хочемо створити проєкт для допомоги Гостомельському притулку для тварин. І, звичайно, мрію створити власну творчу майстерню, де ми з маленькими волонтерами і творчими людьми могли б творити добрі справи і красу.

Розмовляла
Ольга ЧЕРЕДНИЧЕНКО

Вадим КРИЩЕНКО: “Мрію дожити до Перемоги!”

— Мені 88... З одного боку, тішить, що дожив до таких літ. А з іншого — дещо печалить, що залишається вже менше й менше,— зізнався **Вадим Дмитрович**. — Але загалом я задоволеній життям.

Колись один мудрий чоловік сказав: “Коли питають, як живеш, то можеш по-різному відповісти — не дуже, бідую. А як спитають, як життя, — то воно завжди прекрасне”. Незважаючи на всі життєві каміння, мені здається, загалом я відбувся як поет, піснетворець, як людина. Мене знають, шанують. У цьому — щастя. Найбільше втіха, що ти можеш щось дати людям.

— **Вже другий рік поспіль Україна живе в умовах повномасштабної війни з Росією. А якими для вас були ці місяці?**

— У перші дні війни замислився над тим, яка моя місія, що я маю робити. Звісно, у свої літа вже не можу брати до рук автомата. Тож вирішив щодня писати поетичні репортажі про війну, в яких передаю свої відчуття. Мою сторінку в соціальних мережах веде моя вірна помічниця, моя арт-директорка Інна Павленко. На кожну подію відгадується — це мій своєрідний воєнний щоденник.

Спершу у багатьох був елемент розгубленості, і я прагнув допомогти цим людям, дати відповідь на запитання, чи зможемо ми вистояти. Звісно, зможемо. Ці вірші стали основою моєї нової книжки, яка вийшла минулого року.

На фронті зараз дуже популярна пісня. У цій царині я теж став працювати — створив з десяток пісень. Першою була “Ніхто, крім нас”. Музику написав відомий композитор Олександр Бурміський, виконав Ансамбль Державної прикордонної служби України. Зробили кліп, розмістили його в інтернеті. Пісня вперше прозвучала на День прикордонника.

Потім до мене звернувся керівник гурту “Дзвони” з Коломиї Володимир Кузнецов. Разом написали гумористичну пісню “Ой ля-ля, будем бити москаля”, що теж пішла в люди.

Почав працювати з молодим композитором Віталієм Сизиком. Під час мого концерту в Національному палаці мистецтв “Україна” у 2021 році він робив музичний віночок з пісень, написаних на мої вірші. Швидко створили з ним, як на мене, вдалу пісню “Горить земля”. Її виконав мій вихованець — заслужений артист України Дмитро Андрієць. Дмитро — волонтер, часто виступає за кордоном. Кілька його концертів було у Варшаві та Празі. Він сказав: “Вадиме Дмитровичу, Ваші пісні подобаються людям, вони надихають. Їх слухають воїни на фронті і українці, відірвані від рідної землі”.

Оновили раніше написану для Іво Бобула пісню “Рідна хата”. Інна Павленко змонтувала кліп на цю пісню, який набрав в інтернеті багато тисяч переглядів.

Разом із Володимиром Домшинським написали нову пісню для Іво Бобула “Я — солдат”. З нею співак виступав в Україні та Іспанії, а наприкінці минулого року — перед майже двохтисячною публікою в Міжнародному центрі культури та мистецтв (м. Київ). Нову пісню “Перемога прийде” записала відома співачка, заслужена артистка України Світлана Весна. Широкий резонанс викликала пісня, яку ми написали разом із народним артистом України Павлом Дворським, що виконав її разом із синами.

Загалом за час повномасштабної війни я створив десять пісень, усі вони отримали хороші відгуки.

Популяризую свою творчість через інтернет — сайт, соціальні мережі та канал YouTube. Моя сестра в Америці, багато знайомих у Канаді слухають ці пісні.

Але хотілося, щоб мої вірші були надруковані. Минулого року видав книжку “Діждатися весни”. Сподіваюся, що до наступної весни, а можливо, й раніше, війна закінчиться нашою Перемогою. Вже готова до друку ще одна книжка, присвячена різним аспектам війни, дай Боже, щоб вона теж побачила світ. До деяких колективних збірників взяли мої вірші з інтернету. Приміром, у збірці “Україна непереможна” вони складають цілий розділ. Душа поета потребує постійної роботи, хо-

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України відбувся показ пісенно-поетичної програми до 88-річчя від дня народження народного артиста України, поета-пісняря Вадима Крищенка “Україна — незламна”.

ча сьогодні ця робота не така інтенсивна, як раніше.

Згадую незабутню Ганну Чубач. Вона мені якось сказала, що їй говорили, наче її вірші схожі на поезію Ліни Костенко. “Ні, я не схожа на Ліну Костенко, — відповіла пані Ганна. — Мої твори пісенні, вони більше схожі на поезію Вадима Крищенка”. Переконаний, що у пісні не має бути багато слів. Але це цілий малюнок, закінчений твір.

Глибоко переживаю те, що відбувається в Україні. З одного боку, усвідомлюю, що ця війна для об’єднання української нації зробила, можливо, навіть більше, ніж попередні століття. Але, з іншого, — йде знищення українського етносу. Гинуть хлопці, виїжджають з України цілі родини, і невідомо, чи вони повернуться. А Україні треба мати відтворення, бо це не місце для заселення іншими людьми, а наша батьківська земля. З цього приводу я написав вірш “Повертайтеся додому”:

*Подались українці до різних країн,
Чи вернуться назад долі злої прибуду?
Хто ж на ноги зведе рідний край із руїн?
Хто утишлює з матір’ю рідною буде?*

*Щоб творить майбуття,
необхідна міць рук
І невгасна любов до отцевої хати,
Заглушивши війни переляканий звук,
Повертайтеся возводить,
життя оновляти.*

*Заберемо з московії діток своїх,
Котрих хитро украв в нас нападник
проклятий.*

*Заберім, поки той, позабувши про гріх,
Не навчив їх братів і батьків убивати.*

*Українці, до гурту збиратись нам слід,
Бо безлюддя — народжує прикрість
і втому.*

*Я прошу, земляки: оминувши сто бід,
Повертайтеся назад,
повертайтеся додому.*

Я прожив досить довге життя, могу порівнювати. Був уже свідомим хлопчиком, коли почалася Друга світова війна. Пам’ятаю, як у наше село прийшли німці. Вони принесли багато лиха, але такого, як рашисти, не було. Німці не гвалтували наших жінок, не викрадали дітей. Дикунство росіян не можна порівняти ні з чим.

Усі росіяни зомбовані. А ми зовсім інший народ, з глибшою історією. І це має усвідомити світ, хоча розуміють не всі. Дехто говорить, що поганий Путін, росіяни ж не такі. А я заперечую:

*Не вірте москалям, отому люду:
Мов той лихий, а в цього в серці щем.
А я кажу: усі вони і всюди
Помазані імперським злим квачем.*

*Снаряд уцілив, де була малеча,
І люта смерть затемнила лице...*

*Московська дама у долоні плече,
Коли розповідають їй про це.*

*Вона радіє, дивлячись на кадри,
Де у руїнах села і міста,
Скрививши рота, люто просить кари,
Тим, хто за правду б’ється неспроста.*

*Та правду пересилити не вдасться
На гріх усіх пропутінських сновид.
А той народ, що йде вбивати й красти,
Світ називає зганьблено “бандит”.*

*Всі москалі зомбовані словами,
В яких згубились правда і добро.
Їх вже ніщо не поверне до тям,
Лише свинець — під серце чи ребро.*

*Війна давно нам розірвала тишу...
Та зло здолати вистачить снаги.
В москві нема — той краций,
а той гірший:*

*Усі вони — нам кляті вороги.
Намагаюся відвідувати культурні заходи,
десь виступати. Читаю вірші, зустрічаюся з композиторами. Живу так, як можна жити у 88 років. До свого дня народження написав вірш “Перескочить дату із нулем”:*

*Написала доля двічі вісім
В літ моїх життєвій календар,
Хоч не пританцювую в утісі,
Все ж, втішає цей небесний дар.*

*Все було: в добрі і горі мешкав,
Чорне й біле слалось полотно.
Не лічу, де більше, а де менше,
Головне, що все-таки було.*

*Відійшовши від запаморочень,
Йду вперед, хоч з низкою проблем.
І признаюся вам: я дуже хочу
Перескочить дату із нулем.
— Розкажіть, будь ласка, про концерт
“Україна — незламна”.*

— Зазвичай я проводив такі концерти до своїх днів народження в Національному палаці мистецтв “Україна”. Постало запитання: а де проводити концерт цього разу? Палац “Україна” розбитий. Ремонтується. Згадав, що давно працюю в Національному університеті біоресурсів і природокористування України (колишня Українська сільськогосподарська академія) професором кафедри культурології. Для знайомства зі студентами цього вишу я ввів багато знаних у мистецтві людей. Вперше у них побували Дмитро Гнатюк, Анатолій Андієвський, Анатолій Паламаренко та інші.

Виникла думка організувати концерт в цьому університеті. Тут пристойна актовка зала на 800 місць. Підійшов з цією ідеєю до ректора Станіслава Ніколаєнка. Станіславу Миколайовичу сподобалася моя ідея, хоча були побоювання щодо можливої повітряної тривоги. Однак вирішили спробу-

вати, до того ж, в університеті є надійне укриття (на щастя, не знадобилося).

Навчальний заклад активно долучився до підготовки концерту. Особливо вдячний кафедрі культурології та її завідувачці, доктору філософських наук Ірині Майданюк (вона ж була ведучою концерту).

Приїхали всі артисти, яких я запрошував: Іво Бобул, квартет “Гетьман”, “Козацькі забави”, з Іспанії — Оксана Білозір. Загалом було 13 запрошених гостей, серед яких заслужені і народні артисти України. Запросив і молодих виконавців, зокрема, цікаву дівчину Анну-Марію Миронову, яка співає в Українському національному хорі імені Григорія Верьовки та навчається в Національній музичній академії України. Вірю в її творче майбутнє.

Напередодні концерту до мене зателефонувала солістка ансамблю “Червоні маки” і сказала, що їхній колектив теж хоче виступити на концерті. Спершу я не планував їх запрошувати. Але коли дізнався, що її чоловік був тяжко поранений під Бахмутом і зараз лікується, то запросив і цей гурт до участі в концерті.

Більшість запрошених — мої вихованці, яким у свого часу допомагав освоювати сцену. А сам концерт, який тривав дві години і сорок хвилин, пройшов на одному подиху.

Звісно, немає того антуражу, що був у Палаці “Україна”. Але пройшло все широким, як б сказав, по-домашньому. Моя арт-директорка Інна Павленко підготувала відеверсію, яку на Великдень виставили у YouTube.

— **Що можете сказати щодо творчих планів?**

— Як вже згадував, хочу видати нову книжку і мати хист, аби писати нові пісні. Жодного дня не можу обійтися без поетичного рядочка.

Мене хвилює свідомість співаків, які побігли до Росії і яким байдуже, що чобіт російського загарбника топче Україну. Написав про них вірш “Перевертні”.

*Ну що сказати — ганьба завжди зухвала.
Ми знаємо: в гадючнику Москви
Перевертні вкраїнських є чимало,
Хто почепив орла до голови.*

*Не називаючи усі словесні хиби,
Сказати хочу про майстрів октав,
Хто, вирощений на українському хлібі,
Талант і совість недругу продав.*

*Ви співом солодили ту країну,
Що отчий край ваш хоче спопелить.
Все нищить і гвалтує без упику.
Хто поєднався з гидотою — сам гидь.*

*Мені паскудно згадують ці лиця.
Для виправдання не стаєє слів.
Покара не мине тих — сокошиться,
Хто зрадив рід і заповідь батьків.*

*Ми власні рани правдою загоїм.
Хай озориться гідністю доба
Й напише на знаменах: “Честь Героям!
А зрадникам й перевертням — ганьба!”*

Хочу дожити до Перемоги. Побачити хоч краєм ока, як стає на ноги Україна. Цим тільки й живу. А ще передаю бійцям на фронт свої книжки й диски з піснями.

Спілкувався Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Інни ПАВЛЕНКО

У полоні весняного романсу

“Весняний вітер” – нова програма з циклу “Романс в Укритті”, яку солісти Київської опери (Київського академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва) представили на “Сцені-Укритті”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

У концерті прозвучали шедеври знаних майстрів вокальної лірики – наших композиторів-класиків і сучасників. Публіка мала змогу почути твори Миколи Лисенка, Віктора Косенка, Якова Степового, Михайла Вериківського, Левка Ревуцького, Богдани Фільц, Лесі Дичко, Мирослава Скорика, Анатолія Кос-Анатольського, Олександра Білаша, Ігоря Поклада. Пісенні крила цим творам дала поезія Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Павла Грабовського, Олександра Олеса, Максима Рильського, Дмитра Павличка, Бориса Олійника, Дмитра Луценка.

Весняний настрій подарували і вплетені у програму українські народні пісні. А створили пісенне свято солісти-вокалісти театру: Вікторія Осадчук, Олеся Біласюк, Наталія Чепченко, Микита Олійник, Тамара Ходакова, Анна Зарецька, Ганна Твердова, Данило Коток, Ярослав Комарницький, Яна Ілларіонова, Станіслав Пашчук, Олександр Киреев, Андрій Гонюков, Роман Лешов.

– Завдяки плідній роботі нашої адміністрації, зокрема директора – художнього керівника Петра Качанова, ми отримали і облаштували ще одну сцену у приміщенні, яке раніше нам не належало, – розповів режисер-постановник концерту, головний режисер Київської опери Віталій Пальчи́ков. – Це підвальне приміщення театру, в якому раніше знаходився клуб “РА”. Зараз це третя сцена театру, на якій можна показувати вистави і концерти навіть під час повітряної тривоги. Ми її так і назвали – “Сцена-Укриття”.

Нова зала розпочала свою роботу в червні минулого року з першого концерту циклу “Романс в Укритті”. Відтоді проводимо тут багато різноманітних заходів. По-перше, це щойно згаданий цикл концертів, у якому беруть участь практично всі солісти нашого театру. Постійно змінюємо програми, додаємо щось нове.

Кожна така програма створюється з новою режисурою. Прагнемо, аби вона була актуальною саме під час показу. Намагаємося давати більше сучасної української

вокальної і камерної музики. Також звучать хіти минулих років, які подобаються публіці. Крім цього, тут кілька разів проходили програми циклу “Джаз в Укритті”.

Ми ніколи не зупиняємося на досягнутому. Спочатку у нас була літня концертна програма, потім осіння, зимова. Два концерти присвятили Різдву. А прийшла весна – і захотілося свіжого вітру. Намагалися зробити так, аби під час концерту звучало більше життєствердних творів. Нині готуємо купальську програму на літо.

Над підготовкою концертів працюємо зазвичай по три-чотири тижні. Спочатку пропонуємо співакам принести ті твори, які б вони хотіли заспівати. Потім вибудовуємо програму, дивимось, чого бракує, і пропонуємо артистам ще твори для виконання. Багато ідей привносять наші концертмейстерки Марія Поляшова та Анна Поліщук. Загалом усі програми – творчість колективу. Досить часто сольне виконання перетворюється на ансамбль, а дует – на секстет.

Вважаю, що всі виконавці чудові – і

хлопці, і дівчата. У цих концертах вже брали участь близько тридцяти вокалістів. Вони прагнуть, аби ці програми були душевними та гарні.

Сценографією займається художниця-

постановниця Марія Грабченко. Вона приходить на репетиції, потім створює антураж – тло, на якому відбуваються концерти. Це у неї виходить вдало.

Один із концертів циклу мав назву “Двоє”. Тоді у Марії з’явилася ідея зробити двоє дверей, через які відбувалася б дія. Пригадується і зимова програма, де на сцені був великий стіл, за яким вся родина збиралася зустрічати Різдво. Цього ж разу художниця прагнула зробити щось весняне, тому на сцені зелень і квіти, а події відбуваються в затишному дворикі.

Прагнемо, щоб наступні програми були ще більш життєствердними, хоча під час війни артистам складно налаштуватися на відповідний настрій. Але гадаю, все-таки вдасться.

22 квітня відбудеться концерт, присвячений Великодню. Крім творів українських композиторів, буде і світова класика в перекладах українською мовою. Звучатимуть Бах, Моцарт, Гайдн, Шуберт, Лисенко, Соневицький.

На відкриття наступного театрального сезону готуємо унікальну подію – нове прочитання історії Пінюккіо. У нас це буде Пінюккія – дівчинка, в якій виріс великий ніс. Лібрето мюзиклу пише Дмитро Тодорюк. Знайшли композитора, який створить музику. Сподіваємося, на цю виставу придиратимуться родинями.

СЛОВО

Просвіта

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Сенс Банк”, р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Олещук Ігор Андрійович – 300 грн.
2. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

